

Kuntoutusohjaajien ja luokanopettajien kokemuksia yhteistyöstä huonokuuloisten lasten opetuksessa

Milla Ojanperä

Opinnäytetyö

Helmikuu 2016

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma

Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) Ojanperä, Milla	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Helmikuu 2016
	Sivumäärä 59	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Kuntoutusohjaajien ja luokanopettajien kokemuksia yhteistyöstä huonokuuloisten lasten opetuksessa		
Tutkinto-ohjelma Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Lautamo, Tiina		
Toimeksiantaja(t) Kuntoutuksen ohjaus, Keski-Suomen keskussairaala		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia erikoissairaanhoidon lasten kuntoutusohjaajien ja yleisopetuksen luokanopettajien välistä yhteistyötä huonokuuloisten lasten koulunkäynnin tukemisessa. Tavoitteena oli tuoda esiin tutkimukseen osallistuneiden näkemyksiä yhteistyön toimivuudesta ja kehittämistarpeista.</p> <p>Tutkimuksen aineisto kerättiin yhden sairaanhoitopiirin kuntayhtymän alueella työskenteleviltä huonokuuloisten lasten opettajilta sekä kuntoutusohjaajilta. Tutkimus toteutettiin laadullisena kyselytutkimuksena. Tutkimukseen osallistui 13 opettajaa ja kolme kuntoutusohjaajaa. Aineisto analysoitiin teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin.</p> <p>Tutkimuksessa ilmeni, että oppilaan toimivan arjen, osallistumisen, kasvun ja kehityksen tukemiseksi opettajat tarvitsevat tietoa ja konkreettisia ohjeita kouluarkeen. Tietoa tarvitaan aina huonokuuloisen oppilaan aloittaessa opinnot uudessa luokassa. Oppilaan omassa toimintaympäristössä tapahtuvan yhteistyön tarve korostuu etenkin ongelmatilanteissa, jolloin tavoitteisiin päästään parhaiten keskustelevan yhteistyön avulla. Opettajalla olisi hyvä olla esimerkiksi erityisopettajan tuki käytössään.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksena syntyi ehdotus toimintamallista, joka etenee vaiheittain vanhempien, kuulonkuntoutusryhmän ja opettajan välittämästä tiedosta oppilaan tarvitsemiin tukitoimiin. Tarvittaessa kuntoutusohjaaja tekee yksilöllisiä koulukäyntejä huonokuuloisen oppilaan arkiympäristöön.</p>		
Avainsanat (asiasanat)		
huonokuuloisuus, inklusio, kuntoutusohjaus, yhteistyö		
Muut tiedot		

Author(s) Ojanperä, Milla	Type of publication Bachelor's thesis	Date February 2016
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 59	Permission for web publication: x
Title of publication Rehabilitation Counsellors' and Primary School Teachers' Experiences of Collaboration in Teaching Children with Hearing Impairments		
Degree programme Degree Programme in Rehabilitation Counselling		
Supervisor(s) Lautamo, Tiina		
Assigned by Rehabilitation Counselling, Central Finland Central Hospital		
<p>Abstract</p> <p>The purpose of the thesis was to explore collaboration between children's rehabilitation counsellors in specialised health care and primary school teachers' in mainstream education in supporting the school work of children with hearing impairments. The objective was to highlight the perceptions of the participants of the study on the strengths and development needs in the above collaboration.</p> <p>The research data was collected from teachers and rehabilitation counsellors of children with hearing impairments operating within a single joint municipal authority for specialised health care. A qualitative survey was used as the research method. The participants in the study included 13 teachers and 3 rehabilitation counsellors. The data was analysed by using theory-based content analysis.</p> <p>The study indicated that teachers need information and concrete instructions in order to support the pupils in their daily needs, participation, growth and development. This information will be necessary each time when a hearing impairment pupil starts in a new class. The need for collaboration in the pupil's own operating environment is especially highlighted when problems are encountered. In these cases, the best way to meet the objectives is by means of dialogic collaboration. It would be good if the teacher could use a special education teacher's support when needed.</p> <p>The thesis proposes an operating model that involves a phased path starting with the information from the parents, the hearing rehabilitation group and the teacher and resulting in support measures that are relevant for the pupil. When necessary, a rehabilitation counsellor may make one-to-one visits in the pupil's every-day school environment.</p>		
Keywords/tags hearing impairment, inclusion, rehabilitation counselling, collaboration		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Huonokuuloinen oppilas tasavertaisena koulussa.....	4
2.1	Inkluusio	4
2.2	Huonokuuloisuus.....	6
2.3	Huonokuuloisuuden vaikutuksia koulunkäyntiin ja vuorovaikutukseen	8
2.4	Tuen keinoja kouluun	9
3	Kuntoutus	11
3.1	Kuntoutusprosessi ja kuntoutuksen osa-alueet.....	11
3.2	Lasten kuntoutus	13
3.3	Kuntoutusohjaus	16
4	Monialainen yhteistyö.....	17
4.1	Mistä monialainen yhteistyö koostuu?	17
4.2	Monialaisen yhteistyön tarve	18
4.3	Vuorovaikutuksellisuus monialaisessa yhteistyössä	19
4.4	Yhteisvastuu suunnitelmien toteuttamisesta	20
4.5	Organisaatorajat ylittävän yhteistyön kehittäminen	21
5	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimustehtävät	22
6	Opinnäytetyön toteuttaminen	23
6.1	Laadullinen tutkimus	23
6.2	Tiedonkeruu	24
6.3	Kohderyhmän kuvaus.....	25
6.4	Aineiston analysointi	26
7	Tutkimustulokset.....	28
7.1	Yhteistyön tarve	28
7.2	Yhteistyön tavoitteet.....	32
7.3	Toteutuneet toimenpiteet	33

7.4	Yhteistyön vuorovaikutuksellisuus	36
7.5	Yhteistyön kehittäminen	38
8	Pohdinta	41
8.1	Tulosten pohdinta	41
8.2	Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelu.....	46
8.3	Tutkimuksen eettisyyden tarkastelu	48
8.4	Jatkotutkimusaiheet	49
	Lähteet.....	50
	Liitteet	55
	Liite 1. Saate opettajille	55
	Liite 2. Kyselylomake opettajille	56
	Liite 3. Saate kuntoutusohjaajalle.....	58
	Liite 4. Kyselylomake kuntoutusohjaajalle	59

Kuviot

Kuvio 1. ICF-luokituksen osa-alueiden väliset vuorovaikutussuhteet	14
Kuvio 2. Lapsen kuulonkuntoutuksenpolku (Hyvärinen ym. 2011, 820)	15
Kuvio 3. Huonokuuloisen oppilaan tarpeiden huomioiminen koulussa.	44

Taulukot

Taulukko 1. Teorialähtöinen sisällönanalyysi ja esimerkit tutkimusaineistosta	27
---	----

1 Johdanto

Huonokuuloinen lapsi käy koulunsa yleensä yleisopetuksen luokassa tarvitsemiensa tukitoimien avulla. Tuen keinoiksi riittävät usein koulun yleisen tuen tarjoamat keinot, kuten joustavat ratkaisut opetuksessa. Jotta opettajan on mahdollista huomioida oppilaansa yksilölliset tarpeet, hänellä täytyy olla tietoa oppilaan kuuloviasta. Yhteistyötä opettajan kanssa voi tehdä vanhempien lisäksi esimerkiksi lapsen kuntoutusohjaaja erikoissairaanhoidosta.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella huonokuuloisten lasten kuntoutusohjaajien ja luokanopettajien välistä yhteistyötä. Tutkimus on rajattu yhden sairaanhoitopiirin toimialueella tapahtuvaan yhteistyöhön peruskoulun yleisopetuksen opettajien kanssa, joiden luokassa opiskelee toispuoleisesti, lievästi tai keskivaikeasti huonokuuloinen oppilas.

Koululaisilla kuulovika aiheuttaa haittaa esimerkiksi kommunikaatioon ja sosiaalisiin suhteisiin (Kuuloliitto – erilaiset kuulovammat 2015). Jo lievästi ja keskivaikeasti huonokuuloiset lapset joutuvat pinnistelemaan normaalikuuloisia enemmän koulupäivän aikana saadakseen opetuksesta selvää (Hicks & Tharpe 2002). Huonokuuloiselle kuuleminen ja opiskeluun keskittyminen on hankalaa erityisesti hälyssä (McFadden & Pittman 2008, 349). Luokkien hälytasoa voivat nostaa esimerkiksi koulujen toiminnallisemmiksi muuttuneet työtavat (Kärkkäinen 2002, 91). Hälytasoa voivat nostaa myös suuret ryhmäkoot ja ohjaajien määrän karsiminen luokista. Lisäksi opettajan ajan jakaantuessa useammalle lapselle, voi ilmetä haasteita myös erilaisten apuvälineiden käytössä ja lisätä kuulovikaisen lapsen riskiä käsittää väärin saamiaan ohjeita. (Hyvärinen, Dietz & Löppönen 2011, 823.)

Inklusiivinen koulu korostaa kaikkien oppilaiden tasavertaisia mahdollisuuksia osallistua koulussa yhteisön toimintaan ja opetukseen (Järvikoski 2013, 41). Perusopetuksen opetussuunnitelma (2014, 18) tukee inklusioperiaatetta. Kuntoutuksessa lapsen osallisuus, kokonaisvaltainen toimintakyky, yksilölliset ominaisuudet ja ympäristötekijät voidaan huomioida WHO:n ICF -luokituksen (International Classification of Func-

tional) avulla. ICF tarjoaa viitekehyksen, joka auttaa lapsen monialaisessa kuntoutuksessa eri näkökulmien yhteensovittamisessa ja tavoitteiden asettamisessa (Autti-Rämö 2015.)

Monialainen yhteistyö ja eri ammattialojen asiantuntemus ovat kuntoutuksessa hyödyllisiä, koska kuntoutujan erilaiset tarpeet voidaan huomioida samalla kertaa yhteistyön toteutuessa harvoin spesifiä tavoitteita varten. Kuntoutusprosessin jatkuvuuden turvaamiseksi monialaisessa yhteistyössä on sovittava tarkasti eri organisaatioiden vastuut huolehtia tuen tarpeessa olevan asioista. (Järvikoski 2013, 58.) Myös yhteisen toimintamallin luominen on tärkeää erityisesti organisaatiorajojen ylittävässä yhteistyössä, jotta tiedonkulku asiantuntijalta toiselle ei jää sattumanvaraiseksi. Verkotot organisaatioiden välillä parantavat tiedon kulkua ja luovat turvarakennelmaa asiakkaalle. (Isoherranen 2005, 79–80).

Opinnäytetyössä tarkastellaan opettajien ja kuntoutusohjaajien kokemuksia ja näkemyksiä heidän yhteistyöstään. Tavoitteena on tuoda esiin tutkimukseen osallistujien näkemyksiä ja kokemuksia yhteistyön toteutumisesta, toimivuudesta ja kehittämistarpeista. Työtä kehittämällä voidaan tukea entistä paremmin huonokuuloisen oppilaan kasvua, kehitystä ja osallisuutta.

2 Huonokuuloinen oppilas tasavertaisena koulussa

2.1 Inklusio

Kouluelämässä inklusio tarkoittaa osallistavaa kasvatusta, jossa kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhteiseen opetukseen, saada tarpeen mukaan yksilöllisiä tukitoimia ja olla arvostettu ja hyväksytty kouluyhteisön jäsen (Järvikoski 2013, 41). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014, 18) opetuksen yhtenä tehtävänä on kehittää opetusta inklusioperiaatteen mukaisesti, jossa opetuksen saavutettavuudesta ja esteettömyydestä pidetään huoli. Oppilaalla on oikeus käydä lähikoulussaan, jossa hän ei saa jäädä syrjään vammansa tai tukitoimiensa vuoksi (Koivikko & Sipari

2006, 54). Inklusiossa on erityisen tärkeää huomioida ne opiskelijaryhmät, jotka ovat vaarassa syrjäytyä, jäädä ulkopuolisiksi tai alisuoriutua (Ainscow & Miles 2005, 1-2).

Inklusion toteutumisessa vamman näkyvyys voi olla jopa etu, joka kertoo henkilön tuen tarpeesta. Kuulovika ei välttämättä näy päällepäin ja oppilaan voidaan kuvitella pärjäävän hyvin ilman erityisiä tukitoimia. Tämän vuoksi opettajalla on oltava tietoa oppilaansa vammasta, jotta opetuksen suunnittelulla ja ympäristötekijöillä voidaan mahdollistaa oppilaan täysipainoinen osallistuminen. (Lehtomäki & Takala 2002, 103.) Huonokuuloisen lapsen integraation onnistuminen edellyttää, että lapsi ymmärtää opetuksen ja tulee myös itse ymmärretyksi. (Kärkkäinen 2002, 92.)

Huonokuuloisen lapsi haluaa osallistua tasavertaisesti arkiympäristönsä toimintaan. Tämä tarkoittaa että lapsi tuntee kuuluvansa yhteisöön ja olevansa siinä mukana. (mm. Launiainen & Sipari 2011, 34.) Hyvässä ja luottamuksellisessa oppimisyhteisössä jokainen voi harjoitella turvallisesti omaa toimintaansa yhteisten päämäärien mukaisesti. (Pollari & Koppinen 2010, 33). Hyvinvointi kouluyhteisössä muodostuu sen jäsenten, oppilaiden ja henkilökunnan, kokemusten kautta. Kouluhyvinvointi on osa yksilön subjektiivista hyvinvointia. (Konu 2010, 14.)

Koulussa lasten omat näkemykset, kokemukset ja mielipiteet tulisi ottaa huomioon koulutyön kehittämisessä. Inklusioperiaatteen mukainen kaikkien oppilaiden huomiointi edellyttää yksilön huomioon ottavien keinojen käyttöä. (Widberg-Palo & Seilola 2012, 23.) Lapsilähtöisen ajattelutavan mukaan osallisuutta tulisi tarkastella lapselle merkityksellisten asioiden, yhteisöjen ja tekemisten näkökulmasta (Launiainen & Sipari 2011, 34–35).

Onnistuneen inklusion saavuttamisessa voidaan nostaa esille kolme pääasiaa: asenteet, ammatilliset tiedot ja taidot sekä tukijärjestelmät (Bricker 2000, 18). Suomalaisien luokanopettajien asenteet inklusioon on nykytutkimuksissa näyttäytynyt pääosin kriittisenä (ks. esim. Lähde 2014; Haukka 2015). Lähteen (2014, 37–39) mukaan opettajien suhtautuminen inklusioon on enemmän kielteistä ja varovaista, kuin

myönteistä ja rohkeaa. Inklusion toteutumiseksi ja asenteiden muuttumiseksi avoimemmiksi kouluissa tulisikin miettiä, kuinka luokkaan tuodaan riittävä tuki paitsi oppilaita, myös opettajaa varten.

Inklusiivinen pedagogiikka painottaa oppimisympäristön muokkaamisen mahdollisuutta kaikille oppilaille sopivaksi (Mikola 2011, 18). Esteetön oppimisympäristö kohtaa oppilaiden moninaisuuden ja on hyvä oppimisympäristö kaikille oppilaille. Esteetöntä opiskelua voidaan edistää ympäristöä muokkaamalla, yhteisöllisesti ja oppilaalle annettavalla yksilöllisellä tuella. (Mts. 254.) Hyvin toimivat oppimisympäristöt tukevat oppilaan ja yhteisön kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöihin kuuluvat kaikki koulujen tilat, paikat, yhteisöt ja toimintakäytännöt. Niihin kuuluvat myös opiskeluissa käytettävät välineet, palvelut ja materiaalit. (Perusopetus- ja opetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 29.)

Oppimisympäristöt voidaan jakaa esimerkiksi psyykkiseen, sosiaaliseen, kognitiiviseen ja fyysiseen oppimisympäristöön. Psyykkinen oppimisympäristö on kokemuksellinen tila, jossa oppilas on ryhmässä joko tasa-arvoinen tai syrjäytynyt jäsen. Sosiaalisessa oppimisympäristössä keskeistä on oppilaiden välinen vuorovaikutus. Opettajan tehtävä on tukea vuorovaikutusta pedagogisilla keinoilla. Kognitiivinen oppimisympäristö tukee oppilaan tiedollista kehitysprosessia. Se sisältää muun muassa opetuksen keinoja ja menetelmiä, jotka tukevat oppilaan oppimista. Fyysinen oppimisympäristö sanelee pitkälti toimintamahdollisuudet. Fyysisen oppimisympäristön suunnittelussa on huomioitava oppilaiden erityiset tarpeet. (Ikonen & Virtanen 2007, 241–243.)

2.2 Huonokuuloisuus

Sosiaalisen määritelmän mukaan huonokuuloisena pidetään henkilöä, joka kommunikoi puheella kuulovauriostaan huolimatta (Jauhiainen 2008, 214). Valtaosa kuulovikaisista lapsista kuuluu tähän ryhmään. Heidän kuulovikojensa aiheuttamaa haittaa voidaan korjata yleensä kuulokojeilla. (Ahti 2010, 165). Kuulontutkimuksessa mitattuna normaalikuuloisuuden rajana pidetään 10-20dB:n puhekynnyksen tasoa. WHO:n ryhmittelyn mukaan kuuloviat jaetaan vaikeusasteen mukaan neljään ryhmään: lievät

26-40dB, keskivaikeat 41-60dB, vaikeat 61-80dB ja hyvin vaikeat yli 80dB. (Jauhiainen 2008, 214.) Toispuolinen kuulonheikkenemä luokitellaan usein haitta-asteiltaan lieviin kuulovikoihin (Ahti 2010, 61).

Lievästi huonokuuloisen lapsen puheen kehitys etenee usein lähes samoin, kuin normaalikuuloisten lasten puhe. Sanavarasto voi kuitenkin olla suppeampi, kuin ikätoveilla. (Ahti 2010, 166.) Jo lievän kuulonaleneman aiheuttama haitta puheen ja kielen kehitykseen voi vaikuttaa menestykseen myöhemmin ja työelämässä (Hermanson 2012).

Keskivaikea kuulovika huomataan yleensä aikaisemmin, kuin lievä, sillä se vaikuttaa yleensä lapsen puheen, kielen ja kommunikaation kehittymiseen huomiota herättävällä tavalla. Huonokuuloisuus voi näkyä myös lapsen käytöksessä. Lapsi voi olla levoton, ujo tai hänellä on ymmärtämisen vaikeuksia. Ennen kuulovian huomaamista lapsen käytös voi herättää ympäristössä kielteisiä reaktioita ja lasta voidaan pitää esimerkiksi tottelemattomana tai valikoivana kuuntelijana. (Ahti 2010, 166.)

Toispuoleisen kuulovian on todettu aiheuttavan oletettua suurempaa haittaa henkilön kommunikaatioon ja elämänlaatuun. Erityisesti hälyssä toispuoleisesti kuulevan henkilön on vaikea saada puheesta selvää ja hän joutuu pinnistelemaan kuullakseen. (Phillion 2014.) Myös suuntakuulo on puutteellinen toispuoleisessa kuuloviassa, sillä äänen suunnan kuuleminen edellyttää molempien korvien yhteistoimintaa. Henkilön täytyy kääntää päätään saadakseen selvää äänen tulosuunnasta. (Arlinger, Balderson, Hagerman & jauhiainen 2008, 112.)

Kuulovian toteaminen riittävän ajoissa vähentää sen kehitykselle aiheuttamaa haittaa. Tärkein tekijä on aika kuulovian synnyn ja kuntoutuksen aloittamisen välillä. Vaikuttavia tekijöitä ovat myös mahdolliset muut vammat, lapsen yksilölliset ominaisuudet sekä perheen ja lähipiirin kielellinen esimerkki. (Hyvärinen ym. 2011, 822–824.)

2.3 Huonokuuloisuuden vaikutuksia koulunkäyntiin ja vuorovaikutukseen

Lievästi ja keskivaikeasti huonokuuloiset lapset joutuvat pinnistelemaan normaali-kuuloisia enemmän koulupäivän aikana saadakseen opetuksesta selvää (Hicks, Tharpe 2002). Jo lievässä kuulonalenemassa lapsilla voi olla vaikeuksia kuunnella opetusta ja tehdä tehtävää tai muistiinpanoja yhtä aikaa. Erityisesti hälyssä keskittyminen opiskeluun on hankalaa. (McFadden & Pittman 2008, 349.) Hälyn lisäksi haitta korostuu myös lapsen huomion kiinnittyessä muuhun visuaalisen ärsykkeeseen ja liian pitkissä kuunteluetäisyyksissä (Ahti 2010, 166).

Huonokuuloisilla lapsilla on usein käytössään kuulonapuvälineitä, kuten kuulokojeet. Kuulokojeiden ongelmana on, että ne vahvistavat kaikkia ääniä, kuten melua ja kohahduksia. Ne toimivat hyvin ideaalisissa kuunteluolosuhteissa, kuten kahdenkeskissä tilanteissa, mutta luokkatilanteen hälyssä opettajan puheesta voi olla vaikea saada selvää. Kuulokojeet eivät tee lapsesta normaalikuuloista. Lapselta vaatii totuttelua oppia pärjäämään erilaisissa kuunteluolosuhteissa kojeiden kanssa. (Kurki & Takala 2002, 51.)

Puheen erottelussa hankaloittaa usein vaikeudet kuulla ja erotella akustisesti toisistaan lähellä olevia tai korkeille taajuusalueille sijoittuvia konsonantteja. Äänet ympärillämme antavat tietoa myös esimerkiksi erilaisista varoitussignaaleista, kielen merkityksistä eli semanttisesta tiedosta ja tunne-elämyksiin liittyvästä tiedosta. (Hasan 2005, 35–36.) Sosiaalista kanssakäymistä haittaa jo 30 dB:n kuulonalenema, sillä silloin puheesta on vaikeaa saada selvää paria kolmea metriä kauempaa (Mts. 41). Huonokuuloiselta oppilaalta vaaditaan sosiaalisissa tilanteissa jatkuvaa tarkkaavaisuutta. Väärinkuulemisen vuoksi on riski joutua kiusatuksi tai epäsuosioon kaveripiirissä. (Ojala 2000, 207.) Kaveriryhmässä kuunteleminen on vaikeaa ja edellyttää aktiivista tilanteen seuraamista. Ryhmässä usein moni puhuu samanaikaisesti ja huonokuuloisen on vaikea erottaa puheensorinasta yksittäistä puhujaa. Lapsi voi myös luovuttaa vuorovaikutustilanteissa, sillä on rankkaa olla aina kyselevä osapuoli. (Seilola 2012, 43.)

Aineopinnoista huonokuuloisuus voi aiheuttaa ongelmia erityisesti vieraiden kielten opiskelussa. Esimerkiksi englannin kielessä vaikeammin kuultavia konsonantteja on enemmän sekä sävelkulku, tempo ja rytmi erilaista kuin suomen kielessä. Huuliltalukeminen eikä vieraan kielen päättelyminen ja arvaaminen aiemman tiedon varassa ole yhtä helppoa kuin äidinkielessä. Ryhmätilanteet ja pariharjoittelu voivat tuottaa hankaluuksia hälinässä. Huonokuuloisella ei myöskään kielen luonnollinen harjoittelu ohimennen toteudu aina samoin kuin normaalikuuloisilla. Äidinkielen opintojen alussa tai matematiikassa oppimista voi hankaloittaa varhaislapsuuden puutteelliseen kuuloon perustuvat kielelliset kokemukset, jonka vuoksi lapsen käsitevarasto voi olla suppeampi. Lukemista voi hankaloittaa myös äänteiden vaikea kuuleminen tai erottaminen. (Kärkkäinen, Luoto & Ääri-Vähäkylä 2005, 102–105.)

Musiikin tunneilla esimerkiksi orkesteriharjoituksissa volyyymi voi ylittää kojeen käyttäjän äänen sietorajan ja laulun sanojen erottaminen nopeatempoisesta kappaleesta voi tuottaa hankaluuksia. Liikuntatunneilla kuulokojeen käyttäminen voi tuntua epämiellyttävälle hikoilun tai liikuntasalin ääniympäristön vuoksi, tai lapsi voi pelätä sattavansa itsensä kojeeseen kohdistuvan iskun vuoksi. (Kärkkäinen ym. 2005, 106–107.)

Varsinkin murrosikäinen nuori saattaa pyrkiä salaamaan kuulovikaansa ja jättää siksi esimerkiksi apuvälineet pois käytöstä. Tämä voi johtaa ajan myötä koulumenestyksen heikkenemiseen ja esimerkiksi vuorovaikutustilanteiden välttelemiseen. Yläkoulussa myös opetuksen vastuu on hajaantunut useille aineenopettajille, mikä hankaloittaa tiedonkulkua ja kokonaistilanteen seuraamista etenkin suurissa kouluissa. (Ojala 2000, 207–208.)

2.4 Tuen keinoja kouluun

Kouluissa on käytössä oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tukemiseksi perusopetuslain mukainen kolmiportainen tuki, joka sisältää yleisen, tehostetun ja erityisen tuen keinot. Lisäksi on oppilashuoltolain mukainen yksilökohtainen opiskeluhuolto, johon kuuluu kouluterveydenhuolto, psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä monialaisen asiantuntijaryhmän tuki. (Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto.)

Jotta huonokuuloisen oppilaan osallistuminen mahdollistuu, opettajan täytyy soveltaa erilaisia ratkaisuja päivittäisessä työssään ja opetusmenetelmissään huonokuuloisen tarpeisiin sopiviksi. Opettajan tulee huomioida myös oppilaan kielen taitojen kehittymistä, itsetunnon kehittymistä ja sosiaalisia suhteita (Kärkkäinen ym. 2005, 92). Lapsi voi tarvita enemmän aikaa suoriutuakseen tehtävistä ja hänen tulee saada kuunnella ohjeet etukäteen ennen harjoitusten tekemistä (McFadden & Pittman 2008, 349). Toisinaan huonokuuloinen oppilas voi hyötyä pienemmästä perusopetusryhmästä tai jakotunneista. Myös tarvittavan oikea-aikaisen tuen ja erityisopetuksen mahdollisuus on turvattava. (Koulussa on kuulovammainen oppilas -opas 2011, 12.)

Huonokuuloisen oppilaan tuen tarve koulussa voi korostua siirtymävaiheissa, kuten koulun alkaessa, kielten opintojen alkaessa, kuudennelta luokalta yläkouluun siirtymässä ja jatko-opintojen suunnittelun vaiheessa (Kärkkäinen ym. 2005, 85). Oppilas voi tarvita opettajan tukea myös apuvälineiden käytön harjoittelussa. Apuvälineiden käyttö vaatii myös sitoutumista, esimerkiksi FM – laitetta on ladattava ja kuljetettava mukana eri luokkiin. Turvallisessa, kannustavassa ympäristössä uuden laitteen käyttöä on hyvä harjoitella. Opettajan on hyvä ottaa aluksi vastuuta apuvälineen käyttöönotossa niin, että siitä tulee oppilaallekin luonteva rutiini. (Seilola 2012, 45.)

Kuuntelussa ja puhekommunikaatiossa huonokuuloiselle henkilölle huulioluvun antama tuki on merkityksellistä. Lapsesta saakka huonokuuloinen voi olla hyvin harjaantunut huulitalukija ja siksi huulioluvun antama tuki on syytä huomioida myös opetuksessa. (Ahti 2010, 145–146.) Näköaistin varaisen informaation saamista helpottaa hyvä valaistus (Rasa 2005, 19). Valaistuksen lisäksi kuunteluolosuhteita parannetaan minimoimalla luokan hälyääniä. Jos tila on lisäksi kaikuisa, häiriöäännet voimistuvat entisestään. (Rasa 2005, 8-11.) Kuunteluympäristöä voi parantaa esimerkiksi akustiikkalevyillä, pehmeillä materiaaleilla, eristetyillä ikkunoilla ja hiljaisemmalla ilmanvaihtojärjestelmällä. Kuunteluympäristön parantaminen on erityisen tärkeää, jos oppilaan luokka sijaitsee lähellä ulkoisia melun lähteitä, kuten leikkipaikkaa, liikuntasalia tai liikenteen meteliä. (McFadden & Pittman 2008, 349).

Oppilaan istumapaikka luokassa valitaan sopivan kuuntelu – ja näköetäisyyden päästä opettajasta ja luokkatovereista. Toispuoleisessa kuulovammassa oppilas istuu

reunalla niin, että kuuleva korva on luokkaan päin. Huulioluvun mahdollistamiseksi oppilas saa kääntyä tuolissaan puhujaa kohti. Pyörivä tuoli voi olla hyvä keino tähän. (Kärkkäinen ym. 2005, 94–96.)

Huonokuuloisen oppilaan opettajalla on hyvä olla yhteistyökumppani oppilaan kuuloon liittyvissä asioissa. (Kärkkäinen, Luoto, Ääri-Vähäkylä 2005, 92.) Yhteistyökumppani voi olla vanhempien suostumuksella kuntoutusohjaaja. Vaihtoehtoisesti opettaja voi saada tietoa sairaalan, kuuloliiton tai kuulovammaisten resurssikeskusten järjestämistä perehdytyksistä tai koulutuksista (Koulussa on kuulovammainen oppilas – opas 2011, 12–13).

3 Kuntoutus

3.1 Kuntoutusprosessi ja kuntoutuksen osa-alueet

Kuntoutus on ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessi. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, joka tähtää ihmisen parempaan toimintakykyyn, itseenäiseen selviytymiseen, hyvinvointiin ja työllisyyden edistämiseen. Kuntoutus on monialaista ja usein pitkäjänteistä toimintaa, jonka avulla ihminen voi hallita elämäntilanteensa. (Valtioneuvoston kuntoutusselonteko 2002.)

Kuntoutuksen tavoitteena on tukea ihmisen pärjäämistä arjessa ja omissa toimintaympäristöissään. Tavoitteeseen pääseminen edellyttää usein ihmisen voimavarojen vahvistumista ja tarvittavien elinympäristön esteiden poistamista. Prosessinomaisessa ja monialaisessa kuntoutuksessa yhdistyvät monet vaiheet ja palvelut, joissa hyödynnetään eri ammattilaisten asiantuntemusta. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 33–34.) Vaikuttava, oikea-aikainen ja kustannustehokas kuntoutus asettaa asiakkaan ja hänen arkeensa kuuluvat asiat kuntoutusprosessin keskiöön järjestelmä- ja asiantuntijakeskeisyyden sijaan. Kuntoutus ja kuntoutuspalvelut tulisi nähdä elämänkaarijatetelun näkökulmasta, jonka eri vaiheissa ihmisen tarpeet ovat erilaisia. (Monialainen kuntoutus 2015, 18.)

Perinteisesti kuntoutus on jaettu lääkinälliseen, kasvatukselliseen, sosiaaliseen ja ammatilliseen kuntoutukseen. Nämä neljä kuntoutuksen osa-aluetta ovat osittain päällekkäisiä ja kokonaisvaltaisessa kuntoutuksessa ne on syytä huomioida yhtä aikaa. Kuntoutuksen nelijaolla voidaan kuitenkin määritellä esimerkiksi organisaatioiden tai ammattiryhmien työnjakoa, sekä painottaa eri osa-alueiden tavoitteita ja toimenpiteitä. Lääkinällinen kuntoutus käynnistyy lääketieteellisten tutkimusten pohjalta ja sen tavoitteena on parantaa henkilön toimintakykyä eri toimenpiteiden avulla. Kasvatuksellinen kuntoutus sisältää kasvatuksen ja koulutuksen erityisjärjestelyt, jonka tavoitteena on tukea vammaisen, pitkäaikaissairaana tai muussa erityistilanteessa olevan henkilön kehitys- ja oppimismahdollisuuksia. Kasvatuksellisessa kuntoutuksessa yhdistyvät esimerkiksi kasvatuksen, opetuksen, oppilashuollon ja kuntoutuksen keinot. Sosiaalisella kuntoutuksella huomioidaan kuntoutujan osallisuus yhteisöihin ja yhteiskuntaan ja ammatillisella kuntoutuksella tuetaan henkilön työssä selviytymistä tai työllistymistä. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 20–22.)

Lääkinällisen kuntoutuksen järjestämisvastuu on kunnalla, mikäli kuntoutusvastuu ei kuulu Kelan järjestämään vaativaan lääkinälliseen kuntoutukseen, jota kutsuttiin vaikeavammaisten lääkinälliseksi kuntoutukseksi vuoden 2015 loppuun asti (Monialainen kuntoutus 2015. 2015, 9 – 10). Kunnat saavat rahoitusta lääkinälliseen kuntoutukseen sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuksista. Kuntien järjestämää lääkinällistä kuntoutusta toteutetaan sekä perusterveydenhuollossa että erikoissairaanhoidossa. (Lääkinällinen kuntoutus 2009, 7.) Terveystalain 29§:n mukainen lääkinällinen kuntoutus sisältää kuntoutusohjauksen ja kuntoutusneuvonnan, työ-, toiminta- ja kuntoutustarpeen arvioinnin, kuntoutustutkimuksen sekä toimintakyvyn ja kuntoutumisen kannalta tarvittavat terapiat ja toimenpiteet (L 30.12.2010/1326).

Lääkinällisessä kuntoutuksessa olennaista on sen oikea-aikainen aloittaminen nopeasti sairaanhoidon jälkeen (Lääkinällinen kuntoutus 2009, 71). Monissa sairausryhmissä kuntoutus edellyttää terveyskasvatuksellisia interventioita, jossa keskeistä on sairautta koskeva tieto ja sen soveltaminen käytännön elämään. Kuntoutus etenee,

kun tietoa opitaan käyttämään hyväksi omassa toiminnassa ja saadaan hyviä kokemuksia. (Järvikoski 2013, 49.)

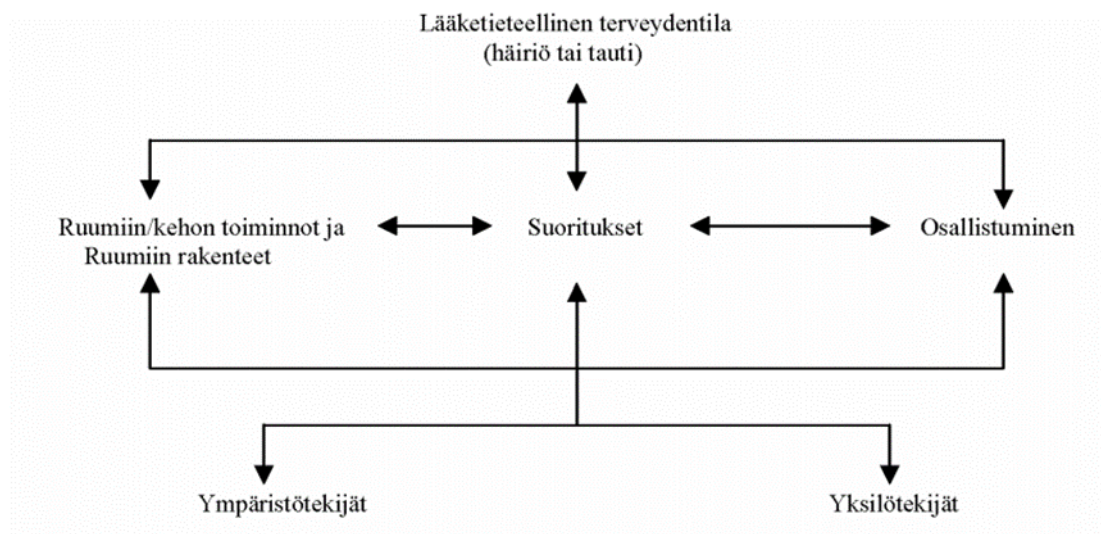
3.2 Lasten kuntoutus

Lasten kuntoutuksessa kuntoutuksen eri osa-alueet yhdistyvät. Kasvatus- ja kuntoutuskäsitteitä voidaan määritellä eri lähtökohdista käsin nimeämällä esimerkiksi palveluja, tavoitteita ja lakeja. Vaikka eri tieteenalojen vertailu on välttämätöntä lasten ja perheiden palvelujen kehittämiseksi, yhdistyvät niiden välillä myös tarkoitukset toimia yhdessä lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Lapsen arjen tilanteissa ei ole tarkoituksenmukaista tarkastella, ovatko sen elementit kasvatuksellista, lääkinnällistä tai sosiaalista kuntoutusta. (Sipari 2008, 23–24.)

Lapsen kuntoutus mukailee lapsen kasvua ja kehitystä, ja on siten monimuotoista ja muuttuvaa. Lapsen kuntoutus on usein moniasiantuntijaista ja yhteistoiminnallista, ja sitä kuvaa suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus ja tilannekohtaisuus. Lisäksi toimintaan vaikuttavat kommunikatiivisuus, sekä ympäristön ja yksilön välinen vuorovaikutus. (Launiainen & Sipari 2011, 18.) Yksittäisen lapsen onnistuneeseen kuntoutusmahdollisuuksiin vaikuttaa se, miten hyvin kyetään kuvaamaan lapsen toimintakykyä ja arkeen vaikuttavia tekijöitä. Tämä tarkoittaa lääketieteellistä terveydentilaa laajempaa kokonaisuutta, jossa huomioidaan lapsen osallistuminen ja suoriutuminen tavanomaisessa elämässä, esimerkiksi koulussa. (Launiainen & Sipari 2011, 86.)

WHO:n ICF – luokitus (International Classification of Function) tarjoaa lapsen monialaiselle kuntoutukselle yhteisen teoriaviitekehyksen, jonka avulla lapsen ongelmat voidaan tunnistaa ja asettaa kuntoutukselle tavoitteita. ICF – malli (kuvio 1) tukee kuntoutusprosessin suunnittelua, kun esimerkiksi vanhemmat, opettaja ja erityis-työntekijä tarkastelevat lapsen päivittäisen toiminnan ja osallistumisen vaikeuksia, sekä lapsen yksilöllisiä ominaisuuksia ja ympäristön muutostarpeita. Tarkoituksena on tunnistaa lapsen vaikeuksia ja vahvuuksia, joiden mukaan voidaan kuntoutukselle asettaa yksilöllisesti tärkeät tavoitteet, jotka helpottavat lapsen arjen toimintaa ja parantavat elämänlaatua sekä psyykkistä hyvinvointia. (Autti-Rämö 2015.)

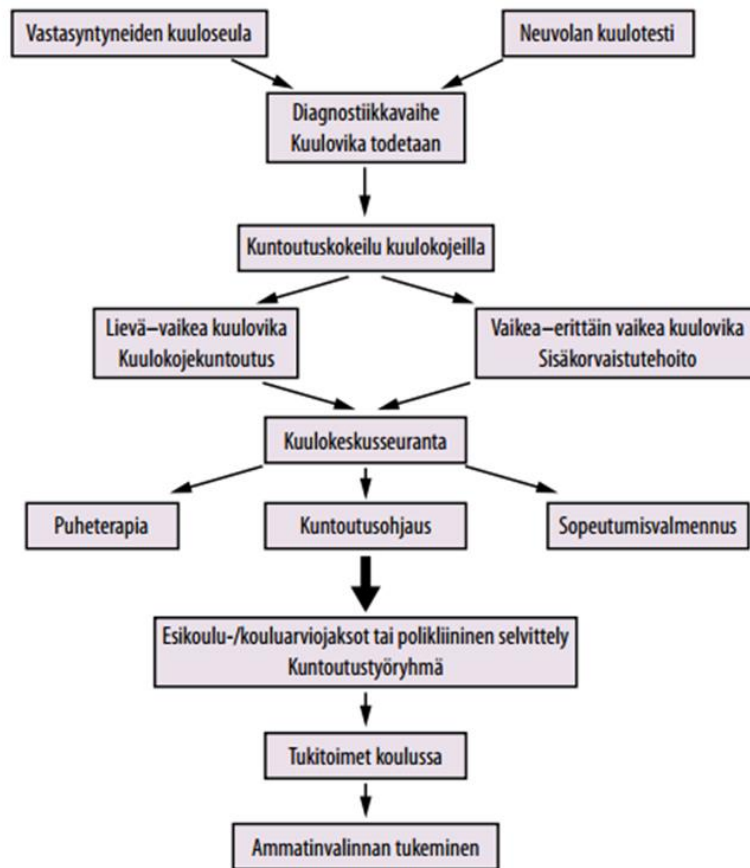

Kuvio 1. ICF-luokituksen osa-alueiden väliset vuorovaikutussuhteet

(ICF: Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus 2013).

ICF ohjaa lapsen kuntoutusta diagnoosikeskeisyydestä hyväksyvämpään lapsen osallistumista tukevaan suuntaan, jossa korostuu toimintaympäristöjen muuttaminen lapselle sopivaksi ja eri toimijoiden yhteistyö. Kuntoutus, kasvatus ja opetus tukevat yhteistyössä lapsen kokonaiskehitystä. (Autti-Rämö 2015.) Konteksti ja ympäristötekijöissä on huomioitava, että niissä voi olla lapsen toimintakykyä estäviä tai edistäviä tekijöitä. (Launiainen & Sipari 2011, 87). Asiantuntijoiden toimiminen lapsen arkiympäristössä mahdollistaa lapsen arvioimisen hänen omassa toimintaympäristössään. Tällöin lapsen tilanteesta voidaan saada realistinen kuva ja kuntoutukselle voidaan asettaa tarkoituksenmukaiset tavoitteet. Lapsen arjessa toteutettava kuntoutus tukee lapsen osallistumista. (Koivikko & Sipari 2006, 115.)

Lasten kuulonkuntoutus on laaja prosessi (kuvio 2), joka alkaa kuulovikaa epäiltäessä ja jatkuu nuoruusikään saakka säännöllisinä seurantakäynteinä kuulokeskuksessa. Diagnoosin jälkeen kuulonkuntoutus aloitetaan usein molemmissa korvissa käytettävillä kuulokojeilla. Kuulon heikkenemän hoitoraja on 20dB, mutta olennaista on lapsen tilanteen kokonaisuus. Kuulovian tyyppi ja mahdolliset muut kehitykseen vaikuttavat ongelmat vaikuttavat olennaisesti kuntoutustarpeeseen ja kuntoutusmahdollisuuksiin. (Hyvärinen ym. 2011, 819.)

Kuvio 2. Lapsen kuulonkuntoutuksenpolku
(Hyvärinen ym. 2011, 820)

Hyvärisen ym. (2011, 819) mukaan Joint Committee on Infant Hearing (2007) määrittelee lapsen kuulonkuntoutuksen tarkoituksiksi turvata lapsen puheen ja kielen kehitys, mahdollistaa oppiminen, tukea sosiaalista kehittymistä ja toimintakykyä niin, että kuulovian aiheuttama haitta olisi mahdollisimman pieni. Hyvärisen ym. (2011, 822) mukaan kuulonkuntoutuksen alettua useimmat lapset ottavat kielellisessä kehityksessä ikätoverinsa kiinni ja pystyvät käymään koulunsa normaalissa koulussa, kun sinne järjestetään tarvittavat tukikeinot.

Lasten kuulonkuntoutusta toteutetaan monialaisena yhteistyönä. Erikoissairaanhoidon kuulonkuntoutuksen työryhmään voivat kuulua esimerkiksi korvalääkäri, puheterapeutti, kuulontutkijat sekä kuntoutusohjaaja. Kuntoutusohjaajan rooli on tärkeä

esimerkiksi koulunaloitusvaiheessa, jolloin hän välittää tietoa lapsen kuuloviasta ja kuntoutuksessa tarvittavista apuvälineistä. (Hyvärinen ym. 2011, 823.)

3.3 Kuntoutusohjaus

Erikoissairaanhoidon kuntoutusohjaus on osa Terveystieteiden tutkimuskeskuksen 29§:n (L 30.12.2010/1326) mukaista lääkinnällistä kuntoutusta. Kuntoutusohjaaja tekee yhteistyötä asiakkaan hoitovastuuyksikön kanssa (Kuntoutuksen ohjaus 2014). Erikoissairaanhoidossa kuulovammaisten lasten kuntoutusohjaajan tehtäviin kuuluu muun muassa tukea, ohjata ja neuvoa perhettä heidän yksilöllisen tarpeensa mukaan kuntoutuksen eri vaiheissa ja seurata lapsen kuntoutuksen toteutumista, sekä auttaa tarvittaessa kuntoutussuunnitelman mukaisten palvelujen järjestelyissä. Kuntoutusohjaaja tukee lapsen selviytymistä eri ympäristöissä ja toimii yhdyshenkilönä eri tahojen välillä. Kuntoutusohjaaja perehdyttää päivähoidon ja koulun henkilökuntaa ottamaan huomioon vammasta johtuvat erityistarpeet. Myös ammattihenkilöstön koulutus ja konsultaatio kuuluvat kuntoutusohjaajan työnkuvaan. (Lapset – kuulovammat 2014.)

Suomen kuntoutusohjaajien yhdistys ry:n (2015) mukaan kuntoutusohjaajan tehtäviin kuuluu ohjata, neuvoa ja tukea pitkäaikaissairasta tai vammaista henkilöä muuttuneessa elämäntilanteessa. Kuntoutusohjaaja toimii yhdyshenkilönä kuntoutukseen eri ammattihenkilöiden ja palvelujärjestelmien välillä. Hän tuntee asiakkaan sairauden ja vamman hoidon, apuvälineet, kuntoutusmahdollisuudet sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja lainsäädännön. Kuntoutusohjaaja arvioi ja tukee asiakkaan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä sekä tutustuu asiakkaan elinympäristöön.

Kuuloliiton Koulussa on kuulovammainen oppilas – oppaan (2011, 12–13) mukaan kuntoutusohjaaja tekee tarpeen mukaan koulukäyntejä, perehdyttää koulun henkilökuntaa kuuloon liittyvissä asioissa, informoi oppilastovereita ja ohjaa apuvälineiden käytössä. Hän myös välittää tietoa tehdyistä tutkimuksista, kuntoutuksen jatkosuunnitelmista ja seuraa koulussa sovittujen tukitoimien toteutumista.

Kuntoutusohjaaja kirjaa palvelutapahtumat potilastietojärjestelmään erityistyöntekijöiden rakenteisen kirjaamisen ohjeita noudattaen. Kuntoutusohjaajat kirjaavat kansallisesti sovitusti KUN – palvelunäkymälle käyttäen sisällönkuvaamisessa apunaan oman alan palveluja kuvaavaa kuntoutusohjausnimikkeistöä. Kuntoutusohjausnimikkeistö tarkoittaa kansallisia otsikoita ja jäsentää vapaata tekstiä. Nimike muodostuu kirjaintunnisteesta, numerokoodista ja sanallisesta selitteestä. (Erityistyöntekijöiden palvelujen dokumentointi 2014, 6-7.)

4 Monialainen yhteistyö

4.1 Mistä monialainen yhteistyö koostuu?

Käsitteet moniammatillinen (multiprofessional, multidisciplinary) yhteistyö ja moniammatillinen tiimityö kuvaavat varsin laajasti eri asiantuntijoiden yhteistyötä (Isoherranen 2005, 14–16). Nykyisin moniammatillisen yhteistyön rinnalla käytetään usein käsitettä monialainen yhteistyö. Termiä monialainen käytetään nykyisin usein puhuttaessa sekä kuntoutuksesta, että perusopetuksen yhteistyöstä. (Ks. esim. Järvikoski 2013; Monialainen kuntoutus 2015; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 77). Myös tässä tutkimuksessa käytetään termiä monialainen yhteistyö korvaamaan moniammatillisen yhteistyön käsitteen.

Monialaisessa kuntoutuksessa yhteistyö voi perustua eri ammattiryhmien edustajien yhteistyöhön tai eri organisaatioiden edustajien yhteistyöhön. Eri ammattiryhmien välistä yhteistyötä tapahtuu tiimeissä, jonka ammattiryhmien edustajia asiakas tapaa joko samalla kertaa tai useammin heitä erikseen. Eri organisaatioiden edustajia asiakas tapaa yleensä erikseen, mutta prosessin eteneminen edellyttää myös yhteistyötä organisaatioiden välillä. (Järvikoski 2013, 58.)

Toimiva yhteistyö on tavoitteita toteuttavaa, tuloksellista ja edellyttää osapuolilta yhteistyötä edistävää vuorovaikutuksellista viestintäkäyttäytymistä. Toimiva yhteistyö edellyttää osapuolilta myös aikaa, voimavaroja ja vastuunottoa sovituista asioista.

Yhteistyön toimivuus näkyy esimerkiksi osapuolten tyytyväisyydessä yhteistyöhön ja asenteissa yhteistyötä kohtaan. (Aira 2012, 49–50.)

4.2 Monialaisen yhteistyön tarve

Monialaisen yhteistyön lähtökohtana on asiakas. Yhteistyössä asiantuntijat sekä mahdollisuuksien mukaan asiakas ja hänen läheisensä kokoavat yhdessä tietoa, jonka avulla pyritään huomioimaan asiakkaan tilanteen kokonaisuus. Tietoja ja taitoja vaihtamalla asiantuntemusta kootaan asiakaslähtöisesti yhteen. Vuorovaikutusprosessissa rakennetaan näin yhteinen tavoite ja käsitys asiakkaan tilanteesta, tarvittavista toimenpiteistä ja ongelman ratkaisuista. (Isoherranen 2008, 34).

Monialainen yhteistyö on kuntoutukselle ominaista ja sen on katsottu olevan avain hyviin kuntoutustuloksiin ja olevan jo itsessään kuntouttavaa vuorovaikutuksen toiminnassa hyvin asiakkaan kanssa. Hyvässä asiakasyhteistyössä yhdistyvät erilaiset asiantuntijuudet, eri näkökulmat ja erilaiset voimavarat. (Järvikoski & Karjalainen 2008, 88.) Yhteistyö on tavoitteellinen ja aktiivinen prosessi, jonka takana on esimerkiksi tarve ratkaista jokin ongelma. (Aira 2012, 45.) Monialaisessa kuntoutuksessa yhteistyö on vähintään tietojen vaihtamista, mutta usein on tarpeen luoda myös yhteinen käsitys asiakkaan tilanteesta. Monialaisen työskentelyn etuna on, että kuntoutujan erilaiset tarpeet voidaan huomioida samalla kertaa, kun eri organisaatioiden välistä yhteistyötä tapahtuu vain toisinaan spesifiä tavoitteita varten. (Järvikoski 2013, 58.)

Jos yhteistyön osapuolet eivät pidä yhteistyötä tärkeänä, tuntuu se ylimääräisenä rasitteena, joka vie turhaa aikaa. Yhteistyössä onkin tärkeää pohtia, mikä on sen merkitys ja edut omaan työhön. Myös yhteistyön oikea-aikaisuus on merkityksellistä. Väärään aikaan toteutettuna se voi viedä liikaa resursseja saavutettuihin tuloksiin nähden. Kaikille osapuolille sopivan yhteistyön määrän, syvyyden ja muodon löytäminen voi edellyttää tasapainoilua löytyäkseen. (Aira 2012, 146.)

4.3 Vuorovaikutuksellisuus monialaisessa yhteistyössä

Monialaisessa yhteistyössä tarvitaan sekä kommunikointitaitoja että tiimityön taitojen osaamista. Vuorovaikutuksellinen yhteistyö edellyttää taitoja esittää perusteluja omille asioille sekä kuunnella toisten näkemyksiä. Kokonaisnäkemystä muodostettaessa tarvitaan reflektiivisen asiantuntijuuden taitoa, eli kykyä ymmärtää eri ammattilaisten tiedon ja osaamisen merkitys. (Isoherranen 2012, 156 - 157.) Kaikilla ammattilaisilla ei näitä yhteistyötaitoja kuitenkaan ole. Se ei tarkoita, että moniammatilliseen yhteistyöhön täytyisi olla erityisen sosiaalinen, vaan tarvitaan juuri keskustelemaan asiantuntijuuden taitoja. (Pärnä 2012, 157.) Selkeät roolit ja osapuolten osallistuminen päätöksentekoon edistävät yhteistyötä (Rekola 2008, 15–16). Yhteisen tavoitteen luominen edellyttää myös yhteistä kieltä ja käsitteitä, jonka jokainen tiimin jäsen ymmärtää (Isoherranen 2005, 101). Toimivassa vuorovaikutuksessa jokainen osallistuja voi osallistua keskusteluun ja päätöksentekoon. Käsitteet eri ammattialoilla voivat olla erilaisia, ja siksi tiedon kokoamiseksi yhteinen ymmärrettävä kieli on tärkeä. (Isoherranen 2008, 34.)

Toimivaan yhteistyöhön tarvitaan kykyä luoda avoin, ei-hierarkkinen ilmapiiri, jossa kaikkien osapuolten ääni saadaan kuuluville. Erityisesti potilaan ja omaisen ääni tulee saada kuuluvaksi. (Isoherranen 2012, 130). Kun yhteistyössä on mukana asiakas, hänen läheisensä ja tarvittavat asiaan kytkeytyneet työntekijät, voidaan keskinäisessä vuoropuhelussa ja eri näkemysten kautta muodostaa ymmärrystä, jota ei olisi kenenkään yksin tavoitettavissa ja asiaan voidaan etsiä ratkaisuja voimavaroja yhdistämällä. (Seikkula & Arnkil 2009, 14). Asiakkaan mukana olo dialogisessa keskustelussa auttaa paneutumaan juuri niihin teemoihin, jotka asiakas kokee tärkeimmiksi, sen sijaan, että työntekijät määrittelevät tärkeät asiat (Mts. 97).

Dialogisen vuorovaikutuksen tavoitteena on ilmiön tutkiminen moniäänisesti yhdessä. Dialogisessa keskustelussa eri mielipiteistä saadaan parhaimmillaan koottua yhteinen kokonaiskuva, ja yksilöllisistä tiedoista siirrytään yhteisölliseen tietoon ja ymmärrykseen. (Isoherranen 2008, 65–66.) Dialogisessa vuoropuhelussa toteutettu kuntoutus on kuntoutujan ja kaikkien osapuolten kannalta turvallinen (Järvikoski &

Karjalainen 2008, 92). Vaikka asiantuntijajärjestelmä on sektorijakoinen, ihmisten arki ei sitä ole. Monialainen yhteistyö perustuu dialogiseen keskusteluun, joka liitetään asiakkaan arkeen. (Seikkula & Arnkil 2009, 104.) Yhteistyön osapuolet tietävät myös, kehen voi ottaa yhteyttä, kun tarvitaan täydentävää asiantuntemusta (Mts. 13).

4.4 Yhteisvastuu suunnitelmien toteuttamisesta

Toimiva yhteistyö edellyttää suunnitelmien toteuttamista. Toteutuksen onnistumista edistetään löytämällä yhteistyölle tavoitteet tai välitavoitteet, jotka pyritään saavuttamaan. (Aira 2012, 143.) Tuloksellinen työ edellyttää usein tavoitteiden konkretisointia. Tavoitteiden määrittämistä voi tapahtua koko yhteistyöprosessin ajan. (Pärnä 2012, 216.) Yhteydenpidon mahdollistaminen esimerkiksi viestintäteknologian avulla sekä panostaminen vuorovaikutussuhteiden ja ryhmien muodostamiseen edistävät suunnitelmien toteutumista ja osapuolten sitoutumista. (Aira 2012, 143.)

Yhteistyö perustuu myös luottamukseen. Yhteistyössä ollaan yhdessä vastuussa yhteistyön tuloksista. Yhteisvastuu sisältää molemminpuolisen luottamuksen siitä, että eri osapuolet hoitavat oman osuutensa. Luottamusta heikentää riski, että toinen ei hoidakaan osuuttaan yhteistyöstä ja tulokset jäävät huonoiksi. Luottamus sisältää kuitenkin oletuksen, että riski ei toteudu. (Aira 2012, 57.) Yhteistyö edellyttää, että sen osapuolet panostavat siihen. Panos voi olla erilainen, kunhan kaikki osallistuvat, eikä kaikki työ jää yhden osapuolen harteille. (Aira 2012, 45.) Myös omien näkökantojen esiin tuominen on osa jaettua vastuuta (Isoherranen 2012, 156).

Perinteisesti luottamus nähdään aikaa vievänä prosessina, joka syvenee osapuolten kokemusten ja tutustumisen mukana. Nykyisin puhutaan myös pikaluottamuksesta, joka rakentuu rooli- ja ryhmätasoisten stereotyyppisten oletusten varaan, jossa toisten osaamiseen luotetaan. Pikaluottamuksessa korostuu yhteinen tavoite enemmän, kuin ihmisten välisissä suhteissa syntyvä luottamus. (Isoherranen 2005, 108.) Myös Pärnä (2012, 220) päätyi tutkimuksessaan moniammatillisen yhteistyön kehittämisestä tulokseen, että luottamus voi syntyä uudessakin yhteistyösuhteessa, kun eri

kun eri toimijoiden ajatukset ja kokemukset tulevat kuulluksi ja asiakaslähtöiset tarpeet tunnistetaan.

Monialaisessa yhteistyössä eri organisaatioiden välillä vastuukysymykset korostuvat erityisesti. Vastuun jakautuessa usealle taholle vaarana on, että mikään organisaatio ei koe olevansa vastuussa tuen tarpeessa olevan henkilön asioista. Tällöin ”prosessin-ohjaus” voi jäädä asiakkaalle itselleen, johon hänen tietonsa ja taitonsa eivät ole välttämättä riittäviä. (Järvikoski 2013, 58.)

4.5 Organisaatorajat ylittävän yhteistyön kehittäminen

Yhteisen toimintamallin luominen on tärkeää, kun potilaan polku ylittää organisaatioiden rajoja. Verkostot organisaatioiden välillä parantavat tiedon kulkua ja luovat turvarakennelmaa asiakkaalle. (Isoherranen 2005, 80.) Monialainen yhteistyö edellyttää sopivia välineitä ja tapaamiskäytäntöjä (Isoherranen 2012, 155). Ilman yhteisiä toimintamalleja tiedon kulku asiantuntijalta toiselle jää sattumanvaraiseksi. Ajan ja resurssien puute on yleinen syy yhteisen keskustelun puutteelle. Yhteisellä ajankäytöllä kokonaisvaltainen ratkaisu on kuitenkin mahdollista saavuttaa, mutta ajankäytön lisäksi se vaatii myös osaamista. (Isoherranen 2005, 79). Myös organisaation asettamat ehdot voivat vaikeuttaa sujuvaa monialaista työskentelyä (Isoherranen 2012, 155–157).

Palveluihin sisäänrakennettu yhteistyö turvaa joustavat rajanylitykset. Erityisesti lasten, nuorten ja perheiden palvelut ovat usein pirstaleisia, ja kaipaisivat sektori- ja kuntarajat ylittävää yhteistyötä. Yli organisaatorajojen toimiva verkostomainen, saatamaton palveluketju parantaa asiakkaan palvelu- ja hoitokokonaisuuden laatua, nopeuttaa kokonaisprosessia ja hallitsee kokonaiskustannuksia. (Ervamaa, Haahkola, Illi, Markkola, Tukiainen & Suomalainen 2015, 7-8.) Toimiessaan hyvin organisaatorajat ylittävä yhteistyö on toisiaan täydentävä monialainen kokonaisuus, jossa asiakas saa apua asiansa osaavilta ammattilaisilta. (Seikkula & Arnkil 2009, 13).

5 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimustehtävät

Vaikka kuntoutuksen keskiössä on asiakas, tässä opinnäytetyön tutkimuksessa lähestymistapa on rajattu eri organisaatioissa työskentelevien työntekijöiden näkökulmiin yhteistyöstä. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata huonokuuloisten lasten opettajien ja kuntoutusohjaajien kokemuksia ja näkemyksiä heidän välisestä yhteistyöstään. Tavoitteena on tutkimustulosten avulla tuoda esiin osapuolten näkemyksiä yhteistyön toimivuudesta, toteutumisesta ja kehittämistarpeista. Tuotetun tiedon avulla huonokuuloisten lasten kanssa työskentelevät henkilöt voivat saada työlleen uusia näkökulmia ja erikoissairaanhoidossa voidaan saada tietoa, miten kuntoutuksen yhteistyötä voisi kehittää. Työtä kehittämällä voidaan tukea entistä paremmin huonokuuloisen oppilaan kasvua, kehitystä ja osallisuutta.

Tutkimuksen pääkysymys on:

- Minkälaiset ovat luokanopettajien ja kuntoutusohjaajien kokemukset ja näkemykset heidän välisestä yhteistyöstä huonokuuloisten lasten opetuksessa?

Vastausta tutkimuskysymykseen haen seuraavien tarkentavien kysymysten avulla:

1. Mikä on yhteistyön tarve?
2. Kuinka vuorovaikutuksellisuus toteutuu yhteistyössä?
3. Mitkä ovat yhteistyön tavoitteet?
4. a) Mitä muutoksia ja toimenpiteitä on tapahtunut yhteistyön jälkeen koulussa ja opetuksessa?
b) Millaisia toimenpiteitä kuntoutusohjaaja on tehnyt yhteistyön jälkeen?
5. Miten yhteistyötä tulisi tarvittaessa kehittää?

6 Opinnäytetyön toteuttaminen

Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Keski-Suomen keskussairaalan kuntoutuksen ohjaus – toimipiste. Opinnäytetyö toteutettiin työelämlähtöisesti toimeksiantajan kanssa yhdessä sovitun opinnäytetyön aiheen ja kohderyhmän rajauksen mukaan. Opinnäytetyön tekijä toteutti tutkimuksen sovitun aikataulun mukaisesti elokuun 2015 – tammikuun 2016 aikana.

6.1 Laadullinen tutkimus

Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, sillä tutkijan tavoite oli selvittää ja ymmärtää huonokuuloisten lasten kuntoutusohjaajien ja opettajien näkemyksiä heidän välisestä yhteistyöstä. Kylmän ja Juvakan (2007, 31) mukaan laadulliselle tutkimukselle on ominaista ymmärtää juuri tarkoituksenmukaisesti valittujen osallistujien näkökulmia tutkittavaan aiheeseen.

Tutkija pyrki löytämään ja tuomaan esille tutkimusaineistosta uusia näkökulmia huonokuuloisten lasten koulunkäynnin tukemisesta jo aiemmin tiedettyjen keinojen rinnalle tarkastelemalla aihetta toteutuneen yhteistyön näkökulmista. Tutkijan oli tarkoitus löytää tutkimusaineistosta myös uusia näkökulmia ja kehittämisideoita, joita työelämässä on mahdollisuus hyödyntää. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 164) mukaan laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä kokonaisvaltainen tiedon hankinta sekä tutkimusaineiston käsittely induktiivisesti, jolloin yksityiskohtaisen tarkastelun avulla aineistosta pyritään nostamaan esille uusia paljastuksia. Tutkimuksessa ei ole siis tarkoitus tuoda esille vain tiettyjä, jo aiemmin tiedettyjä asioita, vaan löytää tosiasioita (Mts. 161).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuksen ongelmanasettelu edellyttää usein joustavuutta, sillä usein liikutaan jokseenkin kartoittamattomalla alueella. Aihetta voidaan joutua tarkentamaan tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi ym. 2009, 81.) Tässä opinnäytetyössä toimeksiantajan kanssa sovittu aihe ja työn rajausta pysyivät ennallaan.

laan läpi työn. Alkuperäiset tutkimuskysymykset tarkentuivat hieman suunnitelma- vaiheesta opinnäytetyön edetessä. Tutkimusongelma muotoutui yhdeksi pääkysymykseksi, johon haettiin vastauksia tarkentavilla kysymyksillä.

6.2 Tiedonkeruu

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena kyselytutkimuksena. Tutkimukseen valikoituneille tutkittaville lähetettiin Webropol – kyselyt sähköposteihin (liitteet 2 ja 4). Kysely oli puolistrukturoitu kysely, jossa tutkimuksen kannalta tärkeimmät kysymykset olivat avoimia kysymyksiä. Avoimissa kysymyksissä osallistuja voi ilmaista itseään omin sanoin ja niiden avulla voidaan saada selville esimerkiksi mikä vastaajan mielestä on tärkeää (Hirsjärvi ym. 2009, 201).

Opettajien kyselyssä oli avointen kysymysten lisäksi monivalintakysymyksiä, joissa kysyttiin esimerkiksi opettaako opettaja ala- vai yläkoulussa sekä yhteistyön muotoja ja määriä. Näitä esitietoja kysyttiin olettamuksen vuoksi, että esimerkiksi alakoulun ja yläkoulun opettajilla voi olla erilaisia näkemyksiä tilanteesta. Kylmän ja Juvakan (2007, 115) mukaan tällaista kontekstualisointia (taustoittamista) voidaan tarvita laadullisessa tutkimuksessa, että jokin asia saadaan sijoitettua oikeaan asiayhteyteen. Laadullisessa tutkimuksessa tulokset ovat usein tilannekohtaisia, eikä yleistettävissä.

Tutkimuksen onnistumisen perustaa luo huolellinen kysymysten muotoilu. On tärkeää, että vastaaja ymmärtää kysymykset niin, kuin tutkija on ne ajatellut. Kysymysten on hyvä olla mahdollisimman yksiselitteisiä ja sellaisia, että jokainen vastaaja löytää itselleen sopivan vastausvaihtoehdon. (Valli 2015, 239–240.) Tämän varmistamiseksi kyselyt esiteltiin kahden koehenkilön avustuksella, ja tehtiin tarvittavat korjaukset ennen varsinaisten kyselyjen lähettämistä. Kysymysten muotoilussa opinnäytetyön tekijä käytti apunaan teoriaviitekehystä yhteistyöstä, sillä sen tarkoitus oli toimia myös aineiston analyysin teoriana. Lisäksi kysymysten muotoilussa auttoi kokonaiskäsitys ja teoria huonokuuloisen oppilaan tarpeista ja kuntoutuksesta.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koko on pääsääntöisesti pieni verrattuna määrälliseen tutkimukseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Sähköisesti toteutetun kyselyn

vaarana on kuitenkin kato vastausten määrässä (Hirsjärvi ym. 2009, 195), joka täytyi ottaa huomioon tutkimuksen kannalta riittävän aineistomäärän turvaamiseksi. Kyselyihin liitettiin saatteet (liitteet 1 ja 3), joissa kadon vähentämiseksi kerrottiin kyselyn tarkoituksesta, tärkeydestä ja merkityksestä. Saatteessa kerrottiin myös aikataulu, johon mennessä vastaus tulisi palauttaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 195- 204.) Tutkimukseen osallistujat saivat kaksi viikkoa aikaa vastata kyselyyn. Ensimmäisen viikon jälkeen lähetettiin muistutus niille, jotka eivät olleet vielä vastanneet.

Kyselytutkimus soveltuu hyvin hajallaan olevalle joukolle ihmisiä ja sen etuna on vastaajan jääminen tuntemattomaksi (Vilkkä 2005, 73). Tutkimuksen kohdejoukon opettajat työskentelivät eri kouluissa laajalla alueella yhden sairaanhoitopiirin toimialueella ja tutkimuksen eettisyyden kannalta koulujen jääminen tuntemattomiksi oli tärkeää. Kyselyn käyttäminen oli myös ajankäytön ja vaivannäön kannalta tehokas valinta (Hirsjärvi ym. 2009, 195).

6.3 Kohderyhmän kuvaus

Tutkimuksen kohdejoukko koostui luokanopettajista, joiden luokassa opiskelee huonokuuloinen oppilas sekä erikoissairaanhoidossa työskentelevistä tai aiemmin työskennelleistä kuulovammaisten lasten kuntoutusohjaajista. Sisäänottokriteereinä opettajien valinnassa olivat oppilaan lievä, keskivaikea tai toispuoleinen kuulovian aste sekä opiskeleminen yleisopetuksen luokassa. Poissulkukriteereinä toimivat oppilaan vaikea tai erittäin vaikea kuulovian aste sekä opiskelu erityisluokassa tai – koulussa. Kohdejoukko valikoitui näin tarkoituksenmukaisesti henkilöistä, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Valitsemalla tutkimuksen kohdejoukkoon yhteistyön molempien ammattialojen edustajia, tutkimustuloksissa voitiin arvioida sekä näiden kohderyhmien yksilöllisiä eroja että yhteisiä merkityksiä.

Opettajat valikoituivat tutkimukseen erikoissairaanhoidon kuntoutuksen ohjauksessa olevien asiakkaiden kautta. Lapset ohjautuvat kuulovammaisten kuntoutusohjauksen asiakkaiksi Korva-, nenä- ja kurkkutautien poliklinikan läheteellä. Kuntoutusohjaaja on yhteydessä vanhempiin, jolloin myös vanhemmat antavat tarvittaessa suostumuksensa kuntoutusohjaajan yhteistyöhön lapsen opettajan kanssa. Koulun ja opettajan

nimi kirjataan käyntitietojen yhteydessä potilastietojärjestelmään KUN-lehdelle. Opinnäytetyötä varten keskussairaalan kuntoutuksen ohjaus toimipisteessä työsuhteessa oleva opinnäytetyön tekijä tarkasti tutkimusluvan saatuaan potilastiedoista opettajien nimet ja koulut yhdessä aistivammaisten lasten kuntoutusohjaajan kanssa. Tutkimukseen valikoitui 30 opettajaa, joista kyselyihin vastasi 13 opettajaa (43,33 %). Kuntoutusohjaajia valikoitui tutkimukseen kolme ja he kaikki vastasivat kyselyyn.

6.4 Aineiston analysointi

Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti aineiston analyysissa pyrkimys oli käyttää ymmärtävää lähestymistapaa ja tehdä päätelmiä (Hirsjärvi ym. 2009, 224). Aineiston analysointi edellyttää tutkijalta aineiston luokittelun lisäksi vertailua ja tulkintaa. Tutkija valitsee työkalunsa ja perustelee niiden käytön. Tutkija pitää koko ajan myös esillä yhteenvedon omasta tutkimusasetelmasta, jotta fokus säilyy olennaisessa asiassa. (Rantala 2015, 110–115.)

Tässä opinnäytetyössä tutkijaa ohjasi aiempi teoriaviitekehys yhteistyöstä. Aineiston analysointi eteni teorialähtöisen sisällönanalyysin mukaisesti analyysirungon muodostamisesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113). Analyysirunko muodostui yhteistyön teoriasta nousseiden teemojen alle. Teemat olivat: 1) yhteistyön tarve 2) yhteistyön tavoitteet 3) toteutuneet toimenpiteet 4) yhteistyön vuorovaikutuksellisuus 5) yhteistyön kehittäminen. Tuomen ja Sarajärven (2009, 113) mukaan aineiston analyysirunko voi olla väljäkin, jolloin aineistosta voidaan poimia asioita sekä analyysirungon sisä- että ulkopuolelta. Näin myös tässä opinnäytetyössä analysointirunko jätti tilaa aineiston tulkinnalle.

Analysointirungon muodostamisen jälkeen opinnäytetyön tekijä tutustui huolellisesti aineistoon. Kyselytutkimuksen osallistujien vastausten pituudet vaihtelivat laajemmista kertomuksista niukkasanaisiin vastauksiin, mutta vastaajien määrän ansiosta tutkimusaineisto antoi luotettavan käsityksen tutkimuskohteesta. Valmiiksi tekstimuotoiseen materiaaliin oli helppo lähteä syventymään ja analysoimaan sitä. Tut-

kija poimi systemaattisesti analysointirungon alle sopivia asioita. Aineiston tulkin-
nassa ja teemoittelussa tutkijaa auttoi tekstin merkkäminen ja erottelu teemoihin
eri värein, jolloin asioita oli helpompi poimia oikeiden teemojen alle. Tutkija teki ana-
lysoinnin tueksi taulukon (Taulukko 1), joka jakautuu neljään sarakkeeseen. Ensim-
mäiseen sarakkeeseen merkittiin analyysirungon mukaiset yläluokat. Seuraavaksi
taulukkoon poimittiin vastauksista alkuperäisiä ilmauksia, joista tutkija etsi samankal-
taisia merkityksiä sekä eroavaisuuksia. Alkuperäisilmauksia pelkistettiin ja niistä muo-
dostui viimeiseen sarakkeeseen yhteisiä alaluokkia.

Taulukko 1. Teorialähtöinen sisällönanalyysi ja esimerkit tutkimusaineistosta
(Mukaillen Tuomi & Sarajärvi 2009, 116).

Yläluokka	alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Yhteistyön tarve	<p>– <i>Miten oppilas kuulee parhai- ten, mitä asioita huomioitava että opetus selkeää</i></p> <p>– <i>Miten ympäristön saa sel- laiseksi, että oppilas voi toimia siinä parhaalla mahdollisella ta- valla</i></p> <p>– Toiminta luokkatilanteessa, erityyppisissä oppiaineissa esim.liikunta ja reaaliaine</p>	<p>Ohjeet opettajan työsken- telytapoihin</p> <p>Ohjeet oppimisympäristö- jen järjestelyihin</p> <p>Ohjeet eri oppiaineisiin</p>	Konkreettiset oh- jeet opetuksen ja koulutyön järjes- tämiseen.
Yhteistyön tavoitteet			
Toteutuneet toimenpiteet			
Yhteistyön vuorovaiku- tuksellisuus			
Yhteistyön kehittäminen			

Taulukon avulla tutkija vertaili vastauksia ja muodosti niistä yhteenvedoja sekä synteesejä. Hirsjärven ym. (2009, 230) mukaan synteesit kokoavat yhteen pääseikat ja antavat vastaukset esitettyihin ongelmiin. Johtopäätökset perustuvat laadittuihin synteeseihin. Lopuksi opinnäytetyön tekijä pohti tuloksen laajempia merkityksiä.

7 Tutkimustulokset

7.1 Yhteistyön tarve

Tutkimukseen vastanneiden näkemyksen mukaan opettajat tarvitsevat tietoa oppilaansa huonokuuloisuudesta. Tieto kuulovian asteesta ja sen merkityksestä kuulemisessa ja oppimisessa koettiin tärkeäksi. Opettajat halusivat tietää, missä tilanteissa huonokuuloisuus on huomioitava ja miten huonokuuloisuus voi vaikuttaa lapsen oppimiseen ja oppimistuloksiin. Opettajat näkivät erityisen tarpeellisena saada kuntoutusohjaajilta konkreettisia käytännön ohjeita ja vinkkejä opetuksen ja koulutyön järjestämiseen, niin että voivat auttaa oppilastan parhaalla mahdollisella tavalla. He kaipasivat käytännön ohjeita eri oppiaineisiin, oppimisympäristöjen järjestelyihin ja mukautuksiin sekä opettajan työskentelytapoihin. Vastaukset osoittivat opettajien kiinnostusta ymmärtää oppilaan tilannetta ja kokemusta koulun kuunteluympäristöistä: miten oppilas kokee tilanteensa, miten hän kuulee parhaiten ja mikä oppilaan taivoista liittyy huonokuuloisuuteen? Kuulokojeilla kuuntelun testaaminen koulun ääniympäristössä mainittiin vastauksissa avartavana kokemuksena.

Opettaja (O): Jonkinlainen kokemus siitä, miltä huonokuuloisesta oppilaasta luokassa tuntuu; opettajan kuulokojekokeilu oli hyvä. Kaikki vinkit opettajalle koulutyön järjestämisessä, siten että huonokuuloinen oppilas otetaan huomioon.

Kuntoutusohjaajista kaikki pitivät tarpeellisena jakaa tietoa oppilaan kuulovian asteesta ja sen merkityksestä käytännön arjessa, oppimisessa ja eri oppiaineissa. Myös oppilaan yksilölliset piirteet sekä oppilaan oma kokemus olisi kuntoutusohjaajien näkemyksen mukaan hyvä saada mukaan keskusteluun. Huomioitavaa keskustelussa on

myös oppilaan kaverisuhteet ja vuorovaikutustaidot. Kaikki kuntoutusohjaajat korostivat myös luokan ja fyysisen ympäristön merkitystä. Esimerkkeinä kuntoutusohjaajat mainitsivat hyvät kuunteluolosuhteet, hyvän valaistuksen, akustiikan merkityksen sekä oppilaan istumapaikan luokassa. Kuntoutusohjaajat näkivät tarpeellisena käsitellä myös oppilaan apuvälineasiat, kuten kuulokojeet tai FM – laitteet. Kaksi kuntoutusohjaajista korosti tietoa opetuksessa huomioitavista asioista, esimerkiksi oppimista tukevista ohjaustavoista, katsekontaktista, puhetavasta ja lähietäisyydestä.

Kuntoutusohjaaja (KO): Keskustella kuuloviasta yleensä sekä käytännönläheisesti sen tasosta juuri kyseisen oppilaan kohdalla (mieluiten yhdessä oppilaan itsensä kanssa, koska hänen kuuloviastaan kyse ja hän oman vammansa 'asiantuntija'). Em. lisäksi tiedonantoa hyvistä kuulemisolosuhteista, melun ja hälyn vaikutuksesta. Miettiä opettajan kanssa esim. paikkajakoa eli sitä, istuuko oppilas luokassa parhaalla mahdollisella paikalla kuulemisen/ näkemisen (visuaalinen tuki) suhteen. Keskustella myös akustiikasta, arvioida samalla kaiun ilmenemistä luokkatilassa. Kannustaa kuulonapuvälineiden käyttöön (kuulokoje, FM-LAITE!) ja antaa tarvittaessa käytännön opastusta.

Lisäksi kuntoutusohjaajat korostivat opettajien vastuuta välittää saamaansa tietoa oppilaan tarpeista muille oppilaan kanssa työskenteleville työntekijöille ja luokkatovereille. Kuntoutusohjaajat toivoivat opettajien tekevän avointa yhteistyötä oppilaan itsensä, vanhempien ja mahdollisten muiden kuntoutuksesta vastaavien tahojen kanssa.

Opettajista viisi oli sitä mieltä, että kouluarkeen suunnattu ohjaus ja yhteistyö ovat tarpeellisia silloin, kun koulussa ilmenee ongelmia kuulovian tai koulunkäynnin suhteen tai tilanne muuttuu jostain syystä haastavammaksi. Kuntoutusohjaajien vastauksissa tuli ilmi sama asia. Kuntoutusohjaajat kokivat yhteistyön tarpeellisena, jos koulusta tai kotoa otetaan yhteyttä esimerkiksi koulunkäynnissä ilmenneiden ongelmien vuoksi tai jos huoltajat kokevat tarvitsevänsä tukea tiedon välittämisessä.

O: Aina jos oppilaalla on kuulon kanssa ongelmaa

KO: Silloin, kun lapsi ja vanhemmat kokevat tarvitsevänsä kuntoutusohjaajan tukea kuuloasioissa kouluun päin esimerkiksi tiedon välittämisessä tai ongelmatilanteissa.

KO:...Myös silloin jos on epäselvyyttä oppilaan koulunkäynnin sujumisessa tms. ja monialaisesta asian lähestymisestä on hyötyä.

Jos tieto oppilaan huonokuuloisuudesta ja sen vaikutuksista koulunkäyntiin välittyy hyvin huoltajien kautta, ei monialainen yhteistyö ole silloin välttämätöntä. Opettajista kaksi mainitsi yhteistyön tarpeelliseksi, jos oppilaan vanhemmat eivät ole tietoa välittäviä tai he eivät osaa kertoa sitä.

O: ... kouluarkeen suunnattu ohjaus on hyvin tarpeellista silloin, jos lapsen vanhemmat eivät ole aktiivisia ja tietoa välittäviä.

O: Aina, jos oppilas ja/tai vanhemmat eivät osaa tiedottaa opettajalle samoja asioita.

Viiden opettajan näkemyksen mukaan tietoa tarvitaan aina uuden huonokuuloisen oppilaan aloittaessa luokassa tai jos huonokuuloisuus vaikuttaa lapsen koulunkäyntiin ja yhteistyöllä on mahdollisuus parantaa lapsen hyvinvointia. Muutama opettaja toivoi säännöllistä infoa, esimerkiksi lukukausittain. Opettajan aiempi kokemus huonokuuloisen lapsen opettamisesta ja aiemmin tapahtunut yhteistyö kuntoutusohjaajan kanssa ei välttämättä poista yhteistyön tarvetta, sillä oppilaan yksilölliseen tilanteen ymmärtäminen oli tärkeää.

O: - aina lukukausittain, jos mahdollista

- opetusta uusille opettajille ja muistutusta meille muille koulussa oleville

O: Ohjaus ja yhteistyö on aina tarpeen jos luokassa on huonokuuloinen oppilas, vaikka se ei opettajalle olisikaan uusi asia niin oppilas on aina uusi ja jokaisen kuulovamma yksilöllinen.

Kaikki kolme kuntoutusohjaajaa näkivät hyödyllisenä oppilaan siirtymävaiheisiin liittyvän yhteistyön. Siirtymävaiheissa mainittiin ala- ja yläkoulun aloittamisen vaiheet, englannin kielen opintojen alkaminen ja jatko-opintojen suunnittelu. Myös koulun vaihtaminen tai opettajan vaihtuminen mainittiin. Ensimmäisen luokan aloituksen vaiheessa sopiva ajankohta yhteistyölle olisi keväällä ennen koulun alkua ja tarvittaessa uudelleen syksyllä koulun alettua.

KO: Ns. siirtymis- ja nivelvaiheissa erityisesti. Esim. päiväkodista kouluun, ala-asteelta yläasteelle. Aina luokanvalvojan/ ryhmänohjaajan

vaihtuessa. Ja tietenkin aina silloin, jos tarvetta joko oppilaan/huoltajan/koulun aloitteesta ilmenee.

Lähes kaikki vastanneista opettajista olivat sitä mieltä, että yhteistyön määrä oli riittävää ja he kertoivat yhteistyön vastanneen hyvin heidän odotuksiaan. Kaksi opettajista kertoi, että mahdollisuus tällaiseen yhteistyöhön oli ollut odottamaton ja positiivinen kokemus. Yhden opettajan mielestä yhteistyön määrä ei ole riittävää ja hän näki tarpeelliseksi kuntoutusohjaajan konsultoinnin aina lukuvuosien alussa. Kuntoutusohjaajan jalkautuminen paikanpäälle oppilaan arkiympäristöön mainittiin sekä opettajien että kuntoutusohjaajien vastauksissa tarpeellisena.

O: Hienoa, että kuntoutusohjaaja tulee koululle ja ko. lapsen tilannetta voidaan tutkia oikeassa ympäristössä. Etäohjaus ei auttaisi samalla tavalla.

Keskussairaalassa yhden kerran toteutettu infopäivä huonokuuloisten lasten opettajille koettiin muutamassa mukana olleiden vastauksissa myönteisenä kanavana välittää opettajille tietoa. Opettajista neljä oli ollut mukana infopäivässä. Yhdelle opettajalle infotilaisuus oli ainoa yhteistyökokemus kuntoutusohjaajan kanssa.

O: ...Koulutus oli hyvä ja sen soisi tavoittavan useampia opettajia.

KO: Erikseen järjestetty opettajien infopäivä, jonne opettajat tulevat, vaikuttaa myönteisesti siihen, että opettaja on avoimena ja läsnä oppilaansa asialle

Tutkimuskysymykseen ”Mikä on yhteistyön tarve?” vastauksena ja yhteenvetona voidaan esittää opettajan tarvetta saada tietoa oppilaansa kuuloviasta sekä konkreettisia ohjeita opetuksen ja koulutyön järjestämiseen. Kuntoutusohjaajan antamia vinkkejä tarvitaan esimerkiksi eri oppiaineisiin, oppimisympäristöihin sekä opettajan työskentelytapoihin. Opettajat kokivat tarvitsevansa tietoa aina uuden oppilaan aloittaessa luokassa ja kuntoutusohjaajat korostivat oppilaan siirtymävaiheita. Yhteistyön tarve korostuu erityisesti silloin, kun koulussa ilmenee ongelmia, kun vanhemmat eivät välitä riittävästi tietoa tai vanhemmat toivovat kuntoutusohjaajan käyvän koulussa. Osa opettajista kaipaa myös säännöllistä infoa, tietojen päivittämistä sekä kuuloasioista muistuttamista.

7.2 Yhteistyön tavoitteet

Yhteistyön tavoitteena oli kymmenen opettajan näkemyksen mukaan oppilaan toimiva arki ja/tai mahdollisimman hyvä osallistuminen opetukseen. Tämä mahdollistuu, kun opettajien tiedot huonokuuloisuudesta lisääntyvät ja taidot vaikuttaa oppilaan arkeen kasvavat. Opettajien vastauksien mukaan yhteistyön avulla tuetaan kokonaisvaltaisesti lapsen arkea tietoa vaihtamalla puolin ja toisin sekä kuntoutusohjauskäyntien yhteydessä seuraamalla tukitoimien toteutusta.

O: Oppilaalle toimiva arki tavallisessa luokassa.

O: Informaation jakaminen puolin ja toisin oppilaan kuulovammaan liittyen.

O: Kuntoutusohjaaja välittää tietoa esim. tehdyistä tutkimuksista ja asioista, jotka opettajan tulee ottaa huomioon kuulovammaista opettaessaan. Hän antaa ohjeita opettajalle ja seuraa koulukäynneillä, miten tukitoimet toteutuvat.

Kuntoutusohjaajien näkemysten mukaan yhteistyön tavoitteet olivat oppilaan oppimisen ja osallistumisen tukemisessa, kasvun ja kehityksen turvaamisessa sekä itsetunnon kehittämisessä. Edellytys tähän oli kaikkien kuntoutusohjaajien mukaan riittävän tiedon välittäminen opettajalle ja sitä kautta koulun muulle henkilökunnalle. Yhteistyön tavoitteena oli myös lapsen tai nuoren kuntoutuksen seuraamisessa ja oikea-aikaisen kuntoutuksen suunnittelussa. Tämä mahdollistuu, kun kuntoutusohjaaja saa koulukäynneillä tietoa oppilaan arjessa selviytymisestä, esimerkiksi opettajan näkemystä oppilaan ”kuulolla” olost, toimimisesta oppitunneilla, oppimisesta, käyttäytymisestä eri tilanteissa, vuorovaikutustaidoista ja kaverisuhteista.

KO: Ohjaustilanteiden on tarkoitus olla vuorovaikutuksellisia ja myös kuntoutusohjaaja saa tietoa oppilaasta ja hänen kuulotilanteestaan arjessa ja koulumaailmassa, oppimisestaan ja myös kaverisuhteista yms. --> auttaa hoidon ja kuntoutuksen suunnittelussa ja taataan lapsen oikea-aikainen ja oikeanlainen kuntoutus.

Aina ei kuntoutusohjaajan käynnin tulos kuitenkaan saavuta sen tavoitteita, kuten jo aiemminkin kävi ilmi. Kuntoutusohjaaja huomaa joskus käynnin yhteydessä, että

opettaja ei ole halukas tekemään oppilaan mukaan muutoksia tai näkemään ylimääräistä vaivaa asian vuoksi. Yksi kuntoutusohjaajista pohti vastauksessaan mahdollisia seurauksia vamman huomiotta jättämiselle, oppilas voi alisuoriutua koulussa ja vaikutukset seuraavat tällöin oppilaan tulevaisuuteen. Myös kiire mainittiin yhteistyötä estävänä tekijänä ja kiire voi vaikeuttaa asiaan keskittymistä.

KO: Olen myös tavannut opettajia, joita ei oikeasti kiinnosta/ei ole halua, ohjauksesta huolimatta esim. muuttaa opetustyyliä, tehdä muutoksia luokkaan ja käyttää aikaa oppilaan erityistarpeiden huomiointiin tai, että joutuis tekemään ylimääräistä työtä ja valmistelua lasta varten

KO: Jos oppilaan vammaa ei huomioida, voi lapsi alisuoriutua koulussa ja tällä voi olla kauaskantoiset vaikutukset oppilaan tulevaisuuteen.

Tutkimuskysymykseen ”Mitkä ovat yhteistyön tavoitteet?” voidaan tämän tutkimuksen perusteella tulkita vastaukseksi yhteistyön neljä päätavoitetta:

1. Mahdollistaa oppilaalle toimiva arki
2. Oppilaan mahdollisimman hyvä osallistuminen opetukseen
3. Oppilaan kasvun ja kehityksen tukeminen
4. Oppilaan itsetunnon kehittyminen

7.3 Toteutuneet toimenpiteet

Opettajat kuvailivat vastauksissaan, millaisia toimenpiteitä luokassa on tehty kuntoutusohjaajan käynnin tai infotilaisuuden jälkeen. Lähes kaikki kertoivat muuttaneensa oppilaan istumapaikkaa tai pulpettijärjestystä luokassa oppilaan tarpeet huomioiden. Noin puolet opettajista oli informoinut muita koulun opettajia ja tarvittaessa ohjaajia. Yläkoulun opettajista kaikki mainitsivat toisille opettajille informoinnin osana toimenpiteitä, sillä yläkoulussa oppilaat opiskelevat aineopettajien opettamana. Alakouluissa myös muille luokan oppilaille oli kerrottu oppilaan huonokuuloisuudesta.

Meluun ja hälinään luokissa oli pyritty vaikuttamaan esimerkiksi luokan äänenkäyttöä hillitsemällä ja ehkäisemällä, laittamalla kalustehuopaa pulpettien kansiin ja jalkoihin

sekä yhdessä tapauksessa siirtämällä naapuriluokan piano pois seinän vierustalta. Yhdessä luokassa oli asennettu äänieristyslevyjä seiniin ja kattoon. Myös toinen opettaja mainitsi akustointi -remontin olevan suunnitteilla, kun oppilas siirtyy isompaan luokkatilaan. Yksi luokista oli oppilasmäärältään pienempi, kuin normaaliluokat. Lisäksi opettajien vastauksissa mainittiin opettajan lisänneen ohjeiden antoa sekä kirjoittaen että puhuen, pyörivän tuolin hankkiminen oppilaalle, riittävän valaistuksen huomioiminen ja kuulokojeen varaparistojen säilyttäminen luokassa.

Vaikka lähes kaikki vastanneet opettajat olivat tehneet koulussa tarvittavia mukautuksia, tuli eräässä yläkoulun opettajan vastauksessa ilmi, että mukautuksia ei ole tehty koulussa riittävästi, vaan asiat olivat jääneet tiedottamisen asteelle. Lukukausi oli opettajan mielestä monin tavoin meluisa ja hälyinen. Hän korosti vastauksissaan yhteistyötaitoja ja niiden kehittämistä eri oppiaineiden aineenopettajien kesken. Yläkoulussa vastuu opetuksesta on eri aineenopettajilla ja oppilaat siirtyvät päivän aikana luokkatilasta toiseen. Vastuu opetuksessa huomioitavista asioista tulisi olla jollaisella tiedon saaneella opettajalla.

Yhden opettajan näkemyksen mukaan muutoksille ei ole ollut tarvetta. Vastauksesta ei kuitenkaan ilmennyt enempää selitystä tälle asialle, oliko koulun järjestelyt mahdollisesti jo niin hyvin toteutettu aiemmin vai uskoiko opettaja oppilaan pärjäävän esimerkiksi ilman mukautuksia.

Kuntoutusohjaajien vastausten mukaan monialaisen yhteistyön jälkeen huonokuuloisen lapsen opettajan kanssa kuntoutusohjaajan tehtäväksi oli jäänyt käynnin tietojen kirjaaminen potilastietojärjestelmään lapsen kuntoutuksen seuraamista varten. Kuntoutusohjaaja toimii myös tarvittaessa yhteyshenkilönä esimerkiksi sairaalaan päin. Oppilas voi tarvita mahdollisesti uutta apuvälinettä tai kuntoutusohjaajan lausuntoa esimerkiksi koulukyytiä varten tai kouluun voidaan tarvita suositus koulun tilojen akustoitukseksi. Käynnin yhteydessä sovitaan tarvittaessa myös aika seuraavalle tapaamiselle, jos tilanne vaatii toistuvia tai säännöllisiä ohjauskäyntejä.

Tutkimuskysymystä ”Mitä muutoksia ja toimenpiteitä on tapahtunut yhteistyön jälkeen koulussa ja opetuksessa?” opinnäytetyön tekijä tarkasteli erilaisten oppimisympäristöjen näkökulmasta.

Psyykkinen ja sosiaalinen oppimisympäristö: muille luokan oppilaille oli kerrottu oppilaan huonokuuloisuudesta. Asiallisen tiedon ja opastuksen saatuaan luokkakaverit osaavat huomioda huonokuuloisuuden vaikutukset ja oppilaan ei tarvitse piilotella vammaansa ryhmässä. Huonokuuloisen oppilaan vuorovaikutus kavereiden kanssa helpottuu, kun kaverit ymmärtävät hänen vaikeutensa kuulla esimerkiksi puheensornassa.

Kognitiivinen oppimisympäristö tukee oppilaan tiedollista kehitysprosessia. Se sisältää muun muassa opetuksen keinoja ja menetelmiä, jotka tukevat oppilaan oppimista. (Ikonen & Virtanen 2007, 241–243.) Opettajien mainitsivat vastauksissaan lisänneensä luokissa ohjeiden antoa sekä kirjoittaen että puhuen.

Fyysisen oppimisympäristön muutoksia oli tehty luokissa. Luokkien pulpettijärjestystä oli muutettu niin, että huonokuuloisen oppilaan istumapaikka oli sopivalla kuulo- ja näköetäisyydellä. Luokkien kuunteluolosuhteisiin oli vaikutettu luokan äänenkäyttöä hillitsemällä ja ehkäisemällä melua, laittamalla kalustehuopaa pulpettien kansiin ja jopa siirtämällä pianoa kauemmaksi luokasta. Akustiikan parantamiseksi eräässä luokassa oli asennettu äänieristyslevyjä seiniin ja kattoon. Kouluissa oli huomioitu myös riittävä valaistus, että oppilaan on helpompi hyödyntää huuliolukua sekä visualisoitua opetusta.

Opettajien vastauksissa mainittiin osana toimenpiteitä myös toisten opettajien informointi oppilaan huonokuuloisuudesta. Tämä tiedonjako voi olla merkityksellistä huonokuuloiselle oppilaalle kaikissa edellä mainituissa oppimisympäristöissä. Tieto mahdollistaa, että muut opettajat ja oppilaan kanssa työskentelevät henkilöt pystyvät huomioimaan oppilaan tarpeet kouluarjen eri tilanteissa. Tiedon jakaminen ei saisi kuitenkaan jäädä vain tiedottamisen asteelle, vaan vastuu tarvittavien mukautusten järjestämisestä tulisi olla jokaisella opettajalla. Tarvittaessa kouluissa tulisi panostaa yhteistyötaitojen kehittämiseen aineenopettajien kesken.

Tutkimuskysymyksen ”Millaisia toimenpiteitä kuntoutusohjaajat ovat tehneet yhteistyön jälkeen?” tarkastelu osoittaa, että kuntoutusohjaajat katsovat koulukäynneillä lapsen tilannetta kokonaisvaltaisesti ICF – toimintakykyluokituksen kaikilla ulottuvuuksilla: yksilön kehon, suoritusten ja osallistumisen tasoilla, huomioiden konteksti ja ympäristötekijät (Launiainen & Sipari 2011, 87). Kuntoutusohjaajat kirjaavat potilaskäynnin potilastietojärjestelmään lapsen kuntoutumisen seurantaan varten. Kuntoutusohjaajat toimivat tarvittaessa yhdyshenkilönä esimerkiksi sairaalan kuulonkuntoutustyöryhmään päin, järjestelivät tarvittaessa uusia apuvälineitä oppilaalle, tekevät lausuntoja esimerkiksi koulukyytiä tai tilojen akustointia varten sekä tekevät kuntoutukseen jatkosuunnitelmaa, esimerkiksi järjestelivät seuraavaa yhteistyötapaamista.

7.4 Yhteistyön vuorovaikutuksellisuus

Opettajat kuvasivat kokeneensa yhteistyön vuorovaikutukselliseksi, vaikka tapaamisia olisikin ollut vähän. Keskusteluissa pääpaino oli kuitenkin kuntoutusohjaajan antamalla tiedolla opettajalle, sillä aihe saattoi olla opettajalle aivan uusi ja tiedon tarve koettiin tärkeäksi. Opettajien mukaan he saivat yhteistyössä vastauksia kysymyksiinsä. Myös keskussairaalassa järjestetty infotilaisuus oli koettu vuorovaikutukselliseksi. Yhteistyön jälkeen osa opettajista piti tärkeänä kuntoutusohjaajan tavoitettavuuden, mikäli he tarvitsevat neuvoa myöhemmin.

O: Tapasimme vain kerran, mutta tiedän saavani lisäapua tarvittaessa. Koen yhteistyön vuorovaikutteiseksi.

Kuntoutusohjaajat kuvasivat yhteistyötä luokanopettajien kanssa toteutuvan pääsääntöisesti vuorovaikutuksellisenä. Kuntoutusohjaajien näkemyksen mukaan yhteinen ymmärrys oppilaan tilanteesta rakentuu, kun kuntoutusohjaaja kertoo lapsen kuuloviasta ja sen vaikutuksista oppilaan arkiympäristöön ja opettaja tuo yhteistyöhön näkemykset pedagogisen asiantuntijuuden kannalta sekä kokemukset arjen sujumisesta. Vuorovaikutuksellinen yhteistyö on sisältänyt keskustelua ja myös kysymyksiä.

Kuntoutusohjaajien vastauksissa tuli esiin vuorovaikutuksen luottamus ja vastuukysymykset suunnitelmien toteutumisessa. Vuorovaikutuksen toimiessa hyvin yhteistyössä ilmeni luottamusta siihen, että toinen osapuoli hoitaa oman vastuunsa oppilaan tarpeen mukaisista mukautuksista. Joskus eteen tulee kuitenkin tilanteita, jolloin yhteistyö ei suju vuorovaikutuksellisesti ja silloin jää huoli, tulevatko oppilaan tarpeet huomioiduksi riittävällä tavalla.

KO: Hyvin ja avoimesti sujuvasta yhteistyöstä jää luottavainen mieli, että koulussa tehdään tarvittavat toimenpiteet ja että ongelmien tullessa eteen koulusta osataan ottaa yhteyttä perheeseen ja kuntoutusohjaajaan.

KO: harvemmin, mutta on myös tilanteita, jossa opettaja ei ole ollut keskusteleva tai, että ohjaustilanteen jälkeen jää huoli oppilaan puolesta, että tuleeko hän saamaan tarpeitaan huomioivaa opetusta.

Yksi kuntoutusohjaaja mainitsi, että mahdollisia ongelmia vuorovaikutuksessa ja luottamuksessa on voinut ilmetä myös kodin ja koulun välisessä yhteistyössä, jonka vuoksi kuntoutusohjaaja on pyydetty selvittämään oppilaan kuulon tilannetta koululle. Hän näki yhteistyön tällaisissa tapauksessa hyvänä keinona korjata tilannetta.

KO: Joskus on havaittavissa jännitteitä, esimerkiksi tilanne on voinut olla kärjistynyt jo kodin ja koulun välillä. Tällöin onkin hyvä, että kuntoutusohjaaja tulee perheen ja koulun tueksi selvittämään tilannetta.

Tutkimuskysymykseen ”Kuinka vuorovaikutuksellisuus toteutuu yhteistyössä?” vastaus on: pääsääntöisesti hyvin. Vuorovaikutuksen pääpaino on kuntoutusohjaajan välittämällä tiedolla opettajalle, mutta opettajat kokivat myös saaneensa vastauksia kysymyksiinsä sekä voivansa ottaa yhteyttä kuntoutusohjaajaan tarpeen vaatiessa. Kuntoutusohjaajat kokivat saavansa yhteistyössä opettajalta tietoa oppilaan arjen tilanteesta ja näin yhdessä rakentuu käsitys, kuinka tuetaan parhaiten oppilaan kasvua ja kehitystä. Jos yhteistyö ei suju tai ei ole keskustelevaa, kuntoutusohjaajalle voi herätä huoli oppilaan tarvitsemien tukitoimien toteutumisesta koulussa.

7.5 Yhteistyön kehittäminen

Yhteistyön kehittämistä koskevaan kysymykseen vastasi kymmenen opettajaa. Opettajista kolme mainitsi perusinfon tarpeen huonokuuloisen oppilaan aloittaessa luokassa. Alkuvaiheen perustiedon saatuaan voi myöhemmin arjessa tulla eteen kysyttävää tai tilanteita, jolloin opettajalla on hyvä olla mahdollisuus ottaa yhteyttä kuntoutusohjaajaan tai tarvittaessa järjestää tapaaminen. Keskussairaalassa järjestetty infotilaisuus opettajille oli koettu hyödyllisenä, mutta sen toivottaisiin järjestettävän henkilöstökoulutuksena työpäivän aikana. Tällöin opettajan motivaatio ja keskittyminen asiaan on parempi, kuin mitä se on työpäivän jälkeen. Esimerkkinä mainittiin diabeteslasten opettajien koulutus.

O: Perusinfo alkuvaiheessa on hyvä. Jos tulee ongelmia tai muita huomiota otettavia asioita, niin sitten olisi hyvä, jos on mahdollisuus pyytää apua kuntoutusohjaajalta.

O: Opettajien info-tilaisuus voisi olla opettajien työpäivän aikana. Vaatii kovasti ammatillista sitoutumista, että oman työpäivän jälkeen lähtee ajamaan sata kilometriä koulutukseen täysin omalla ajalla, saamatta siitä mitään korvausta. Diabeteslasten opettajien koulutus on työpäivän aikana. Miksei myös kuulovammaisten lasten?

Yhden opettajan vastauksessa kehittämisideana nähtiin hyvien käytänteiden kokoaminen yhteen. Opettajat kohtaavat ja keksivät arjen työssään hyviä käytänteitä, joita olisi hyvä koota ja jakaa toisillekin opettajille käyttöön. Esimerkkinä opettaja kertoi, kuinka luokan oppilaiden ennakkoluulot ja kummastelut olivat karsineet, kun huonokuuloisen oppilaan vanhempi oli kertomassa yhdessä lapsen kanssa kuulonalenemasta muulle luokalle. Opettajille järjestettävä infotilaisuus voisi olla hyvä tilaisuus koota näitä hyviä käytänteitä yhteen.

O: Oli tärkeää, että lapsen äiti kävi luokassa kertomassa yhdessä lapsen kanssa kuulonalenemasta muulle luokalle. Se tilanne karisti kaikki ennakkoluulot ja kummastelut.

Ehkäpä joskus sairaalalle voisi koota operyhmän, jossa voisi jakaa porukalla arjen hyviä käytänteitä. Jokainen niitä kuitenkin tulee kehittäneeksi.

Yksi opettajista näki kirjalliset ohjeet tarpeellisena varsinkin silloin, jos arjessa tulee eteen erityistilanteita. Ohjeisiin voi palata tarpeen mukaan tarkistamaan keinoja. Esimerkkinä opettaja mainitsee urheilusalin metelin ja musiikkitapahtuman, joka ottaa kuulokojetta käyttävän oppilaan korviin. Opettajalle olisi ollut tällöin tarpeen kirjallinen tieto, milloin kuulokojeet on hyvä/saa ottaa pois.

O: Joskus mietityttää, vahvistaako kuulokoje liikaa ääniä esim. liikuntasalissa, jossa ääntä tulee enemmän ja kaikuu herkemmin. Voiko kuulokoje vahingoittaa huonokuuloista tällaisissa tilanteissa? Olisi ehkä hyvä saada kuntoutusohjaajalta esim. kirjalliset ohjeet, miten toimia erikoistilanteissa, varsinkin jos oppilas ei osaa tai halua noudattaa saamiaan ohjeita. Esim. jos kuulokoje olisi hyvä ottaa pois äänkkäämmän saliliikunnan tai musiikkitapahtuman ajaksi.

Yksi opettajista pohti, että tarvittaessa huoltajan kautta voisi laittaa tietoa, jos kuntoutusohjaaja huomaa oppilaassa jotain sellaista muutosta, joka olisi opettajan hyvä tietää.

Muutamassa vastauksessa pohdittiin sähköisen neuvonnan ja yhteydenpidon mahdollisuutta pulmatilanteissa sekä aika-ajoin tulevaa sähköistä muistutusta huomioida kuuloasioita koulussa. Nykyisin on yleistä, että muiden palvelujen rinnalla käytetään myös sähköistä asiointia neuvonnassa ja tiedottamisessa. Asiakkaalle/yhteistyökumppanille tämä olisi nopea ja matalan kynnyksen apu arjen tilanteisiin. Voisiko keskussairaala järjestää myös kuntoutusohjaukseen sähköistä etäneuvontaa?

O: Voisi olla joku helppo sähköposti-helpline, jos tulee pulmatilanteita vastaan.

Samoin, jos kontrollikäynnillä on havaittu kuulon heikentyneen tulehduksen tms myötä, olisitärkeää saada tieto myös koululle. Muutaman kerran olen ihmetellyt muutosta lapsen käytöksessä ja sitten jälkeenpäin on selvinnyt, että kuulossa on ollut notkahdus vaikkapa terveen korvan korvatulehduksen takia. Tosin nämä voivat olla ennemminkin kodin ja koulun yhteistyön asioita.

Eräs opettajista korostaisi erityisopettajan roolia niin, että hänellä olisi velvollisuus välittää kuntoutusohjaajan tiedottamat asiat opettajille ja ohjaajille. Vastauksen mukaan erityisopettaja voisi toimia myös vastaavana apuväline- ja laiteasioissa. Myös

kuntoutusohjaajat korostivat erityisopettajan roolia luokanopettajan yhteistyökumppanina oppilaan kuuloasioissa. Erityisopettajan lisäksi opettajalla olisi oltava automaationa myös rehtorin tuki.

Kuntoutusohjaajista kaksi vastasi yhteistyön kehittämistä koskevaan kysymykseen. He molemmat näkivät, että opettajilla tulisi olla velvollisuus osallistua lapsen hoitovastuutahon järjestämään ohjaukseen tai infotilaisuuteen oppilaansa vammaa tai sairautta koskevassa asiassa. Yhteistyö lasta koskevan hoitovastuutahon kanssa edellyttäisi myös, että opettajat olisivat saavutettavissa ja vastaisivat oppilasta koskeviin yhteydenottopyyntöihin. Molemmat kuntoutusohjaajat korostivat, että opettajien tulisi ottaa matalalla kynnyksellä yhteyttä kuntoutusohjaajaan erityisesti huolen herätessä. Kuntoutusohjaajien mukaan opetuksessa tulisi toteuttaa huonokuuloisen oppilaan tarvitsemat mukautukset. Opettajien tulisi käyttää ja soveltaa annettua tietoa ja keinoja huonokuuloisen oppilaan kasvun, kehityksen ja osallistumisen tueksi. Keinoista, esimerkiksi opetuksen visualisoinnista ja hyvistä kuunteluolosuhteista hyötyvät huonokuuloisen oppilaan lisäksi luokan muutkin oppilaat.

KO: Yhteistyö ei saisi olla opettajan halusta kiinni vaan, että, jos oppilaalla on sairaus tai vamma, on opettajalla velvollisuus osallistua lasta koskevaan hoitovastuutahon ohjaukseen ja tehdä tarvittavat muutokset opetuksessa.

Opettajan pitäisi vastata yhteydenottopyyntöihin ja olla saavutettavissa. Opettajan pitäisi olla yhteydessä kuntoutusohjaajaan herkemmin, varsinkin, jos huoli herää.

Kuntoutusohjaajat korostivat myös opettajien avointa yhteistyötä oppilaan ja hänen vanhempiansa kanssa, sillä heiltä saa tärkeää tietoa oppilaan yksilöllisestä tilanteesta.

Tutkimuskysymykseen ”Miten yhteistyötä tulisi tarvittaessa kehittää?” opettajat ehdottivat konkreettisia toimenpiteitä: alkuvaiheen perusinfo, hyvien käytänteiden koaminen kaikkien opettajien käyttöön, kirjalliset ohjeet erityisiin tilanteisiin sekä sähköinen neuvonta ja tiedotus. Kuntoutusohjaajat halusivat kannustaa opettajia osallistumaan heille tarjottuun ohjaukseen ja välittämään tietoa kouluun, vastaanmaan yhteydenottopyyntöihin ja olemaan herkästi yhteydessä kuntoutusohjaajaan

päin erityisesti huolen herätessä. Kuntoutusohjaajat korostivat myös kodin ja koulun välisen yhteistyön tärkeyttä ja rehtorin merkitystä opettajan tukena. Molemmat ammattiryhmät näkivät erityisopettajan hyvänä kumppanina opettajalle oppilaan kuuloasioissa.

8 Pohdinta

8.1 Tulosten pohdinta

Tutkimukseen osallistuneiden huonokuuloisten lasten opettajien ja kuntoutusohjaajien näkemyksen mukaan heidän välisen yhteistyönsä tavoitteina ovat oppilaan toimiva arki, mahdollisimman hyvä osallistuminen opetukseen sekä oppilaan kasvun, kehityksen ja itsetunnon tukeminen. Tämän mahdollistamiseksi opettajat kaipaavat kuntoutusohjaajilta tietoa oppilaan yksilöllisestä kuuloviasta sekä oppilaan tarpeiden mukaisia konkreettisia ohjeita opetuksen ja koulutyön järjestämiseen. Konkreettiset ohjeet auttavat opettajia tukemaan oppilasta yhteistyön tavoitteiden mukaisesti. Myös Pärnä (2012, 216) toteaa väitöskirjassaan Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina, että yhteistyöpäätöksen synnyttyä tuloksellinen yhteistyö edellyttää usein tavoitteiden konkretisoimista sekä niiden monitasoisuuden tunnistamista.

Tutkimustulosten mukaan oppilaan osallisuuden ja toimivan arjen tukemiseksi opettajat tarvitsevat tietoa ja ohjeita esimerkiksi eri oppiaineisiin, opettajan työskentelytapoihin sekä fyysisten oppimisympäristöjen muokkaamiseen. Lisäksi tutkimukseen osallistuneet pohtivat tiedon välittämistä toisille opettajille ja aineenopettajien välisen yhteistyötaitojen kehittämistä. Samankaltaisiin tutkimustuloksiin päätyivät myös Takala ja Sume (2015, 28) tutkimuksessaan huonokuuloisten ja kuulovammaisten opettajien kokemuksista. Tutkimuksen mukaan opettajat pitivät kuulovammaisten opetuksessa pääasiallisesti viitenä tärkeimpänä asiana 1) kuunteluolosuhteita, 2) opetuksellisia ratkaisuja, 3) luokkatilaa, 4) tiedotusta ja keskustelua sekä 5) osallisuutta.

Opettajien ja kuntoutusohjaajien yhteistyön on tarkoitus olla vuorovaikutuksellista. Muodostaakseen yhteisen käsityksen oppilaan tilanteesta ja tarvittavista tukikeinoista molemmat ammattialat tuovat yhteistyöhön omat ammatilliset roolinsa ja asiantuntijuutensa. Kuntoutusohjaaja tuo asiantuntijuuden oppilaan vammasta ja sen vaikutuksista ja saa vastavuoroisesti opettajalta tietoa kuntoutuksen seurantaan ja suunnittelua vasten. Opettajalla on pedagoginen asiantuntijuus ja näkemys oppilaan arjessa selviytymisestä, esimerkiksi toimimisesta oppitunneilla, oppimisesta, käyttäytymisestä eri tilanteissa, vuorovaikutustaidoista ja kaverisuhteista. Myös Isoherranen (2012, 155–156) korostaa moniammatillisen yhteistyön kehittämistä koskevassa väitöskirjassaan, että tiedon kokoaminen ja yhteisen käsityksen muodostaminen on monialaisen yhteistyön ydinasioita. Tämä edellyttää asiantuntijoilta reflektiivisen asiantuntijuuden taitoa, jossa huomioidaan eri asiantuntijoiden näkemykset. Yhteinen tiedonmuodostus edellyttää kommunikaatiotaitoja. Järvikosken (2013, 49) mukaan lapsen kuntoutus etenee, kun tietoa opitaan käyttämään hyväksi omassa toiminnassa ja saadaan hyviä kokemuksia.

Aira (2012, 46) on tutkinut työelämän yhteistyön toimivuutta. Hänen mukaansa toimiva yhteistyö ei ole sama asia, kuin mahdollisimman tiivis yhteistyö. Merkityksellistä on yhteistyön oikea-aikaisuus, sillä väärään aikaan toteutettuna se vie vain liikaa resursseja suhteessa saataviin tuloksiin nähden. (Aira 2012, 146.) Myös opettajien ja kuntoutusohjaajien yhteistyö oli toteutunut pääasiassa harvoin, mutta se oli tutkimustulosten mukaan koettu yhtä tapausta lukuun ottamatta riittäväksi. Olennaista on yhteistyön oikea-aikaisuus. Tutkimustulosten mukaan yhteistyö on ajankohtaista silloin, kun luokkaan tulee uusi huonokuuloinen oppilas. Yhteistyön nähtiin tarpeellisenä myös erityisesti ongelmatilanteissa ja silloin, jos oppilaan vanhemmat eivät ole tietoa välittäviä.

Opettajien ja kuntoutusohjaajien näkemyksen mukaan kuntoutusohjaajan yksilölliset ohjauskäynnit kouluun eivät aina ole välttämättömiä. On kuitenkin tärkeää, että tieto oppilaan kuuloviasta ja siihen liittyvistä tarpeellisista tukitoimista välittyy opettajalle. Isoherrasen (2005, 79–80) mukaan ilman yhteisiä toimintamalleja tiedonkulku asian-

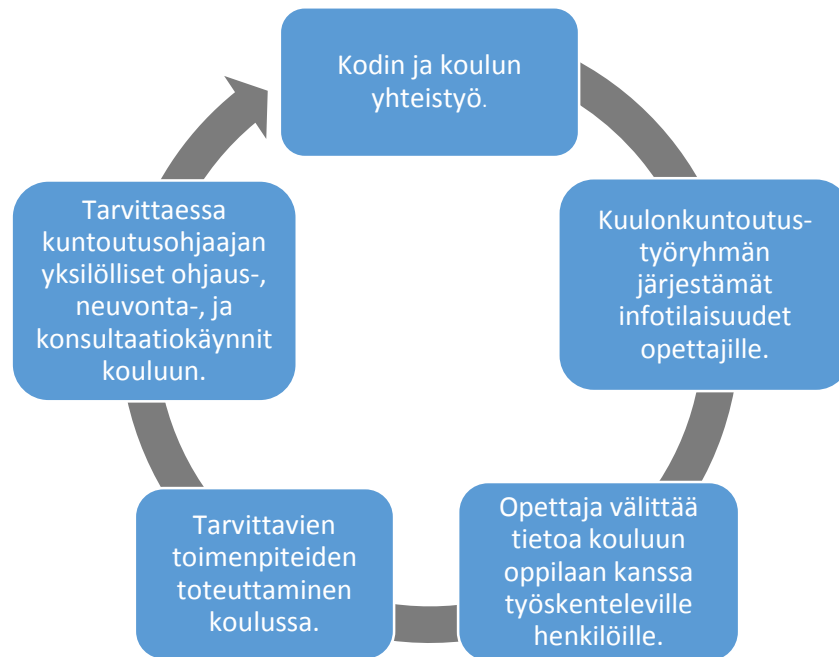
tuntijalta toiselle jää sattumanvaraiseksi. Yhteisen toimintamallin luominen on tärkeää, kun potilaan polku ylittää organisaatioiden rajoja. Verkostot organisaatioiden välillä parantavat tiedon kulkua ja luovat turvarakennelmaa asiakkaalle.

Tutkimusaineiston tuloksien ja analysoinnin perusteella opinnäytetyön tekijä laati mahdollisen toimintamallin (kuvio 3) tiedon välittämiseksi huonokuuloisen oppilaan tarpeista sekä monialaiseen yhteistyöhön koulun, kodin ja lapsen hoitovastuutahon välille. Opinnäytetyön tekijä näkee toimintamallin mahdollisena etenkin oppilaiden lievempien kuulovikojen kohdalla. Prosessi etenee vaiheittain. Aluksi tiedon välittämisessä korostuu kodin ja koulun välinen yhteistyö. Kodin välittämän tiedon tueksi vanhemmat voivat antaa kuntoutusohjaajalle luvan kutsua lapsensa opettaja keskus-sairaalan kuulonkuntoutustyöryhmän järjestämään infotilaisuuteen. Infotilaisuus olisi myös resursseihin, tehokkuuteen ja taloudellisuuteen nähden vaikuttavin tapa jakaa tietoa kohdennetusti huonokuuloisten lasten opettajille. Tilaisuus antaa myös mahdollisuuden huonokuuloisten lasten opettajille tavata toisiaan ja jakaa hyviä käytäntöjä keskenään. Infotilaisuus voi olla vastaus kiireeseen ja resurssien puutteelle, joka on Isoherrasen (2005, 79) mukaan usein syynä myös keskustelun puutteelle.

Infotilaisuuden jälkeen opettajan tulisi viedä saamansa tietoa koulun arkeen, välittää sitä toisille oppilaan kanssa työskenteleville henkilöille ja koulussa tulisi tehdä tarvittavat toimenpiteet. Tutkimustulosten mukaan opettajalla olisi hyvä olla käytössään koulun erityisopettajan ja rehtorin tuki, etteivät oppilaan tarvitsemat tukitoimet jää vain yhden opettajan vastuulle. Jokaisella aineenopettajalla tulisi olla tieto ja vastuu huomioida lapsen tarpeet. Myös Isoherranen (2012, 155) pohtii väitöskirjassaan vas-tuukysymyksiä, jotka voidaan kokea uhkana omalle ammatillisuudelle tai ne voivat näkyä tilanteina, joissa kukaan ei ota vastuuta yhteisvastuullisista asioista. Hän nostaa esille kysymyksen, olisiko roolien, vastuun ja velvollisuuksien rajoja tarpeellista määrittää jopa lainsäädännöllisesti uudelleen.

Kodin ja koulun välisen yhteistyön, kuulonkuntoutustyöryhmän järjestämän infotilaisuuden ja opettajan välittämän tiedon lisäksi kouluhin olisi mahdollista saada myös kuntoutusohjaajan yksilöllistä tukea. Yhteistyö kuntoutusohjaajan kanssa toteutuisi tarpeen mukaan, erityisesti ongelmien ilmaantuessa tai huolen herätessä. Opettaja,

vanhemmat tai oppilas voivat ottaa matalalla kynnyksellä yhteyttä kuntoutusohjaajaan, joka järjestää esimerkiksi yhteistä palaveria tarvittaville osapuolille. Koivikon ja Siparin (2006, 115) mukaan lapsen arkiympäristössä tapahtuvan yhteistyön avulla tilanteesta saadaan realistinen kuva ja kuntoutukselle voidaan asettaa tarkoituksenmukaiset tavoitteet.

Kuvio 3. Huonokuuloisen oppilaan tarpeiden huomioiminen koulussa.

Tutkimusaineistosta nousi esille kuntoutusohjaajien kokemus, että opettajaan voi olla vaikea saada yhteyttä tai löytää yhteistä aikaa hänen kanssaan. Myös vastuunottamisessa ja luottamuksessa ilmenee ongelmia. Toisinaan kuntoutusohjaaja on huomannut käynnin yhteydessä, että opettaja ei ole halukas tekemään oppilaan mukaan muutoksia tai näkemään ylimääräistä vaivaa asian vuoksi. Samankaltaisia ongelmia on todennut tutkimuksessaan Aira (2012, 146), jonka mukaan yhteistyöstä on vaikea saada hyviä tuloksia, jos sen osapuolet eivät pidä yhteistyötä tärkeänä tai riittävän hyödyllisenä oman työnsä kannalta. Silloin yhteistyö on ylimääräinen rasite, joka vie aikaa muulta työltä.

Ongelmatilanteissa vuorovaikutuksella on suuri merkitys. Silloin opettaja tarvitsee erityisesti perusteluja oppilaan tukitoimien tarpeesta, sillä lapsi saattaa toimia tuissa ympäristöissä hyvinkin ilman näkyviä ongelmia. On kuitenkin tärkeää, että oppilas saa riittävän määrän tarvitsemaansa tukea, korostamatta vammaa kuitenkaan liikaa. Opettajaa tulee opastaa ja ohjata konkreettisesti tekemään tarvittavia ratkaisuja koulussa ja opetusmenetelmissä. Kuten Lehtomäki ja Takala (2002, 103) pohtivat inklusion toteutumisessa, että opettaja voi kuvitella lapsen pärjäävän hyvin ilman tukitoimia, sillä kuulovika ei näy päällepäin. Isoherranen (2012, 216) korostaa tutkimuksessaan, että ilman kommunikaatiotaitoja yhteinen tiedonmuodostus ei onnistu. Asioista saa olla erimieltä, mutta kommunikaatiotaitoja tarvitaan, kun on aika kuunnella ja perustella ratkaisuja.

Kokonaisnäkemysten muodostamisessa olisi hyvä, kun yhteistyöhön osallistuisivat erityisesti ongelmatilanteissa opettajan ja kuntoutusohjaajan lisäksi myös esimerkiksi erityisopettaja sekä oppilas ja hänen huoltajansa. Oppilaan ja hänen perheensä mukana olo dialogisessa keskustelussa auttaisi paneutumaan juuri niihin teemoihin, jotka oppilas kokee tärkeimmiksi, sen sijaan, että työntekijät määrittelevät tärkeät asiat (Seikkula, & Arnkil 2009, 97).

Jos vuorovaikutuksen ongelma on kodin ja koulun välillä, voi kuntoutusohjaajan käynti ”ulkopuolisena” osapuolena helpottaa tilannetta ja tukea toiminnallaan kodin ja koulun välisen dialogisen suhteen onnistumista. Perhe on oman tilanteensa asiantuntija ja opettajalla näkemys koulun näkökulmasta katsottuna. Kuntoutusohjaaja tuntee oppilaan vamman ja yksilöllisen tilanteen ja voi näin toimia tukena sekä kodille että koululle. Myös Pärnä (2012, 218) korostaa tutkimuksessaan dialogin syntymistä suhteessa toisiin ammattilaisiin ja suhteessa asiakkaisiin. Työntekijöiden ammatilliseen osaamiseen kuuluu ottaa vastuuta asiakkaiden tarpeiden tunnistamisessa. Toisinaan se voi edellyttää työntekijöiltä kyseenalaistaa oma ammatillinen toimintansa ja muokata sitä yhteisesti rakentuvan toiminnan mukaan.

Matalan kynnyksen yhteydenottoa edustaisi erään opettajan vastauksessaan esille nostama sähköinen palvelu, jossa esimerkiksi opettajat voisivat kysyä kuntoutusoh-

jaajan vinkkiä arjen tilanteisiin. Myös Airan (2012, 143) mukaan yhteydenpidon mahdollistaminen esimerkiksi viestintäteknologian avulla edistäisi suunnitelmien toteutumista ja osapuolten sitoutumista.

Koulun ja luokan hyvät kuunteluolosuhteet nähtiin merkityksellisenä huonokuuloiselle oppilaalle tutkimukseen osallistujien vastauksissa. Luokkien melua ja hälinää oli pyritty ehkäisemään ja hillitsemään moni eri tavoin. Kuntoutusohjaajat välittävät kouluihin tietoa kuunteluolosuhteiden merkityksestä ja kirjoittavat lausuntoja akustoinnin parantamiseksi. Suuret luokkakoot nostavat luokkien äänen tasoa entisestään, ja siksi kuntien paineet kasvattaa luokkakokoja on huolestuttava ilmiö. Opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämissuunnitelmassa vuosille 2011–2016 mainitaan, että riittävän pienillä opetusryhmien koolla voidaan vaikuttaa opetuksen laatuun ja oppimistuloksiin. (Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosille 2011–2016, 26). Kuitenkin valtion talousarvioesityksestä vuodelle 2016 on poistettu kokonaan aiotut avustukset perusopetuksen ryhmäkokojen pienentämiseksi (Valtion talousarvioesitys 2016). Huonokuuloisen oppilaan oppimisen ja osallistumisen kannalta ison ryhmäkoon aiheuttama melu voi olla haitallista. Luokkakokojen ollessa suuria korostuu entisestään opettajan taidot ja pedagogiset keinot vaikuttaa luokan hyviin työskentelyolosuhteisiin. Myös koulun tilojen akustisilla olosuhteilla on erityisen suuri merkitys kuunteluolosuhteisiin. Hyvillä akustisilla olosuhteilla voitaisiin parantaa paitsi huonokuuloisen oppilaan myös kaikkien oppilaiden ja opettajien työskentelyolosuhteita.

8.2 Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelu

Tämän tutkimuksen tuloksissa tarkasteltiin Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin kuuluvien kuntien alueella tapahtuvaan huonokuuloisten lasten opettajien ja erikoissairaanhoidon kuntoutusohjaajien välistä yhteistyötä. Tutkimuksessa oppilaan kuuloastian asteet oli rajattu toispuoleisiin, lieviin ja keskivaikeisiin ja oppilaat opiskelivat yleisopetuksen luokissa. Opinnäytetyön tekijä arvioi, että tulokset ovat varsin luotettavia tämän sairaanhoitopiirin alueella työn rajausten mukaisessa yhteistyössä,

mutta eivät liene kaikilta kohdilta yleistettävissä muiden sairaanhoitopiirien alueisiin niiden mahdollisesti erilaisten käytäntöjen vuoksi.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena kyselytutkimuksena. Kysely toteutettiin keräämällä aineistoa molempien ammattialojen näkökulmista. Tutkijan mielestä eri näkökulmat antoivat tutkimuskohteesta kattavampaa kuvaa ja toivat tutkimukseen syvyyttä ja lisäsivät tutkimuksen uskottavuutta. Tutkimustuloksia vahvistivat ammattialojen hyvin yhdenmukaiset käsitykset esimerkiksi yhteistyön tarpeista ja tavoitteista. Yhteistyön toimivuudessa ja vuorovaikutuksessa kuntoutusohjaajat toivat esiin näkemystä, joka vain opettajien vastauksia tutkimalla olisi jäänyt puuttumaan. Opinnäytetyön tekijä pohti, että kyselytutkimukseen vastasivat mahdollisesti erityisesti ne opettajat, jotka olivat kokeneet hyötyvänsä yhteistyöstä. Kylmän ja Juvakan (2007, 128) mukaan käyttämällä triangulaatiota, jossa tutkimuksen tekijä tarkastelee tutkimuskohdetta eri näkökulmista, lisää laadullisen tutkimuksen uskottavuutta.

Tutkimuksen luotettavuus perustuu siihen, että tutkija noudattaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Niiden mukaan tutkimuksessa noudatetaan esimerkiksi rehellisyyttä ja tarkkuutta tutkimuksen kaikissa vaiheissa, käytetään eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus-, ja arviointimenetelmiä sekä raportoidaan tutkimus tieteellisen tiedon vaatimusten edellyttämällä tavalla. (Hyvä tieteellinen käytäntö 2012.) Tutkija pyrki toteuttamaan hyviä tieteellisiä käytäntöjä läpi koko tutkimusprosessin ajan. Tutkija aloitti työn keskustelemalla toimeksiantajan kanssa työelämän tarpeista ja heidän ehdoistaan, sekä rajaamalla tutkimuskohteen ja kohderyhmän keskustelujen mukaisesti. Tämän jälkeen tutkija perehtyi aiheeseen muun muassa kriittisen tiedonhankinnan avulla. Tutkija laati huolellisesti opinnäytetyön suunnitelman, jossa selvitettiin esimerkiksi tutkittavien eettistä suojaa. Tutkimussuunnitelman ja asianmukaisen dokumenttien avulla opinnäytetyön tekijä haki tutkimusluvan sairaanhoitopiiristä. Tutkimussuunnitelma laajeni opinnäytetyön edetessä raportiksi. Raportoinnissa tutkija pyrki perustelemaan ratkaisunsa ja johtopäätöksensä avoimesti ja teoriaan peilaten, kuvaamaan aineiston analysointimenetelmänsä ja esittelemään tutkimustulokset rehellisesti vahvistaen luotettavuutta käyttäen suoria lainauksia tutkimusaineistosta.

Laadullisen tutkimuksen tekijä joutuu pohtimaan ratkaisujensa kohdalla analyysin kattavuutta ja työn luotettavuutta, sekä kuinka hän vakuuttaa valinnoillaan tiedeyhteisön. Tärkein tutkimusväline laadullisessa tutkimuksessa on näin tutkija itse. (Eskola & Suoranta 2008, 208–210.) Tässä opinnäytetyössä tutkija pohti esimerkiksi valintaansa käyttää sähköistä kyselyä laadullisen tutkimusaineiston keruumenetelmänä. Sähköinen kysely vaikutti kuitenkin parhaalta vaihtoehdolta saada tutkimukseen opettajien näkökulmia laajalta alueelta. Kyselytutkimus antoi myös marraskuussa joulukuireiden alla toteutettuna opettajille mahdollisuuden vastata tutkimuskysymyksiin sellaisena aikana, kuin heille parhaiten sopi. Opinnäytetyön tekijä pohti tarkasti kysymysten asettelua, että vastaukset eivät jäisi liian lyhyiksi ja tutkimusaineisto liian suppeaksi. Tarvittaessa tutkija olisi hankkinut tutkimusaineistoa lisää esimerkiksi haastattelun keinoin. Tällä kertaa aineisto oli kuitenkin varsin kattava. Tutkimusaineiston joukossa oli myös lyhyitä, suppeita vastauksia, mutta myös ne antoivat aineiston analysointiin lisäarvoa esimerkiksi vahvistamalla yleistä mielipidettä.

8.3 Tutkimuksen eettisyyden tarkastelu

Tutkimuksen toteuttamisessa opinnäytetyön tekijä kiinnitti erityistä huomiota tutkimukseen osallistuvien eettiseen suojaan, jota Tuomen ja Sarajärven (2009, 131) mukaan on hyvä korostaa myös tutkittaville. Tutkimukseen osallistuessaan vastaajalle tieto tutkimusaineiston käytöstä, sen käsittelystä sekä säilyttämisestä ovat osa luottamusta (Kuula & Tiitinen 2010, 450). Opinnäytetyön tekijä pohti tutkittavien eettisyyden suojaamista jo opinnäytetyön aihevalinnan tekemisestä lähtien. Huonokuuloisen oppilas on usein koulunsa ainoa kuulovikainen oppilas, joten vamman harvinaisuuden vuoksi koulujen jääminen tuntemattomiksi oli hyvin tärkeää. Tutkimukseen osallistuville korostettiin kyselytutkimuksen saatteessa tietojen salassa pysymistä. Saatteessa informoitiin tutkittavia asianmukaisesti tutkimuksen tarkoituksesta, jotta he voivat saamansa tiedon perusteella tehdä päätöksen tutkimukseen osallistumisesta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 20.) Saatteessa kerrottiin myös, että kyselyyn vastaaminen tapahtuu nimettömänä ja osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista.

Suostumus tutkimukseen pyydettiin saatekirjeessä ja tutkimukseen osallistujat vahvistivat suostumuksensa vielä kyselyn alussa.

Tutkimukseen valikoituneiden henkilöiden yhteistiedot säilyivät salassa pidettävänä tietoina. Aineisto käsiteltiin ja analysoitiin ammattiryhmittäin kokonaisuutena, joka turvasi osaltaan vastaajien yksityisyyden suojaa ja anonymiteettiä. Opinnäytetyön tekijä noudattaa vaitiolovelvollisuutta. Webropol – kyselyn avulla kerätty aineisto poistettiin ohjelmasta opinnäytetyön valmistuttua.

8.4 Jatkotutkimusaiheet

Tämän tutkimus käsitteli ammattialojen välistä yhteistyötä, jättäen ulkopuolelle yhteistyön keskiössä olevan asiakkaan. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tutkia oppilaan ja hänen perheensä kokemuksia ja näkemyksiä kuntoutusohjaajan antamasta tuesta lapsen kouluun sekä siitä, kuinka vaikuttavaa yhteistyö on oppilaan oppimiseen ja kokonaiskehitykseen kodin näkemyksen mukaan ollut.

Opinnäytetyön tiedonhakua tehtäessä tutkija huomasi, että kouluikäisten lasten ja nuorten toispuoleisten, lievien ja keskivaikeiden kuulovikojen aiheuttamista haitoista on löydettävissä melko niukasti ajankohtaista tutkimustietoa. Vaikeatasoisista kuulovioista ja sisäkorvaistutetta käyttävistä lapsista sen sijaan löytyy helposti ja paljon tuoretta tutkimustietoa. Jatkotutkimusaiheena voisi tutkia myös lievimpien kuulovikojen vaikutuksia esimerkiksi kommunikaatiotaitoihin ja sosiaalisiin suhteisiin tai oppilaan oppimiseen ja koulunkäyntiin.

Lähteet

- Ahti, H. 2010. Kuulovammaisten kuntoutuksen monimuotoiset ratkaisut. Julkaisussa Kuulon-kuntoutuksen käytännöt muutoksessa. Toim. Lonka, E. & Launonen, K. Helsinki: Palmenia. 138–174.
- Ainscow, M. & Miles, S. 2005. Developing inclusive education systems: what are the levers for change? *Journal of Educational Change* 6.2. 1-9. Viitattu 29.10.2015. http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/COPs/News_documents/2009/0907Beirut/DevelopingInclusive_Education_Systems.pdf.
- Aira, A. 2012. Toimiva yhteistyö. Työelämän vuorovaikutussuhteet, tiimit ja verkostot. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 28.11.2015. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37743/9789513947088.pdf>.
- Arlinger, S., Balursson, G., Hagerman, B. & Jauhiainen, T. 2008. Kuulontutkimukset. Julkaisussa *Audiologia*. Toim. Jauhiainen, T. Helsinki: Duodecim. 95–139.
- Autti-Rämö, I. 2015. Lapsen ja nuoren kuntoutus. *Fysiatría* 4.8.2015. Viitattu 18.11.2015. <https://janet.finna.fi/Terveysportti>.
- Bricker, D. 2000. Inclusion: how the scene has changed. *Topics in Early Childhood Special Education* 20 (1), 14–19. Viitattu 29.10.2015. <https://janet.finna.fi/Academic Search Elite>.
- Erityistyöntekijöiden palvelujen dokumentointi. 2014. Ohje rakenteiseen kirjaamiseen sähköisissä potilastietojärjestelmissä. Versio 1.2 /10.2.2014. Kuntaliitto. Viitattu 4.12.2015. http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/nimikkeistot-luokitukset/kuntoutuserityistyöntekijöiden-nimikkeistot/uudistetutohjeet/erityistyöntekijöiden_palvelujen_dokumentointi_1_2.pdf.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8.painos. Tampere: Vastapaino.
- Ervamaa, S., Haahkola, K., Illi, M., Markkola, A., Tukiainen, H. & Suomalainen, K. 2015. Lasten ja nuorten palvelut 2020. Jotta yksikään lapsi tai nuori ei tipahda turvaverkon läpi. Sitra. Helsinki. Viitattu 2.12.2015. https://www.sitra.fi/julkaisut/Muut/Lasten_ja_nuorten_palvelut_2020.pdf.
- Hasan, M. 2005. Kuulosta ja kuulemisesta. Julkaisussa *Lapsi kuulolla*. Opas kuulovammaisen lapsen opettajille ja kasvattajille. Toim. Määttä, P., Lehto, E., Hasan, M. & Parkas, R. Jyväskylä: PS-kustannus, 31–52.
- Haukka, M. 2015. Erityisyyden monet merkitykset. Tutkimus erityisopettajien suhtautumisesta integraatioon ja inklusioon osana koulunsa toimintakulttuuria. Kasvatustieteen Pro Gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto: opettajankoulutuslaitos. Viitattu 29.10.2015. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/46385/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201506222407.pdf?sequence=1>.
- Hermanson, E. 2012. Kuulon kehitys ja seulonta. Terveyskirjasto. Kustannus Oy Duodecim. Kotineuvola 1.7.2012. Viitattu 30.9.2015. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00610.

- Hicks, C.B., Tharpe, A.M. 2002. Listening Effort and Fatigue in School-Age Children with and Without Hearing Loss. *Journal of Speech, Language & Hearing Research*, 10924388, Jun2002, Vol. 45, Issue 3. Viitattu 17.11.2015. <https://janet.finna.fi>, Academic Search Elite.
- Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. – 16. p. Helsinki: Tammi.
- Hyvärinen, A., Dietz, A. & Löppönen, H. 2011. Lasten kuulonkuntoutuksen polku. Lääketieteellinen Aikakausikirja Duodecim 8/2011. Viitattu 22.9.2015. <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo99494.pdf>.
- Hyvä tieteellinen käytäntö. 2012. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012–2014. Viitattu 18.12.2015. <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanto>.
- ICF: Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus 2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Ohjeita ja luokituksia 2004:4. 6. painos. Viitattu 17.12.2015. <http://www.julkari.fi/handle/10024/77744>.
- Ikonen, O. & Virtanen, P. 2007. Hyvä oppimisympäristö. Julkaisussa Erilainen oppija – yhteiseen kouluun. Kokemuksia yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden kehittämisestä. Toim. Ikonen, O. & Virtanen, P. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus. 241–256.
- Isoherranen, K. 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.
- Isoherranen, K. 2012. Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto: Sosiaalitieteiden laitos. Viitattu 31.10.2015. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf.
- Isoherranen, K. 2008. Yhteistyön uusi haaste – moniammatillinen yhteistyö. Julkaisussa enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Toim. Isoherranen, K., Rekola, L. & Nurminen, R. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy. 26–47.
- Jauhiainen, T. 2008. Audiologia. Helsinki: Duodecim.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. 5. uud. p. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Järvikoski, A. & Karjalainen, V. 2008. Kuntoutus monitieteisenä ja – alaisena prosessina. Julkaisussa Kuntoutus. Toim. Rissanen, P., Kallanranta, T. & Suikkanen, A. Helsinki: Duodecim. 80–93.
- Järvikoski, A. 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveysministeriö. Raportteja ja muistioita 2013:43. Viitattu 3.11.2015. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114972/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf?sequence=1.
- Koivikko, M. & Sipari, S. 2006. Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus. Vajaaliikkeisten Kunto ry.
- Koulussa on kuulovammainen oppilas -opas. 2011. Helsinki: Kuuloliitto ry.
- Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosille 2011–2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1. Viitattu 20.12.2016. <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm01.pdf?lang=fi>.
- Kuntoutuksen ohjaus. 2014. Keski-Suomen sairaanhoitopiiri. Päivitetty 10.9.2015. Viitattu 21.11.2015. http://www.ksshp.fi/fi-FI/Potilaalle/Kuntoutus/Kuntoutuksen_ohjaus.

- Kurki, A. & Takala, M. 2002. Tekniset apuvälineet kommunikaation tukena. Julkaisussa Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Toim. Takala, M. & Lehtomäki, E. Helsinki: Finn Lectura, 43–52.
- Kuula, A. & Tiitinen S. 2010: Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Julkaisussa Haastattelun analyysi. Toim. Ruusuvaara J., Nikander, P., Hyvärinen, M. Tampere: Vastapaino. 446–459.
- Kuuloliitto. Erilaiset kuulovammat. 2015. Verkkodokumentti. viitattu 30.9.2015. http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/huonokuuloisuus/erilaiset_kuulovammat/.
- Kärkkäinen, P. 2002. Kuulovammaisen oppilaan kouluvalinnat. Julkaisussa Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Toim. Takala, M. & Lehtomäki, E. Helsinki: Finn Lectura, 88–96.
- Kärkkäinen, P., Luoto, M. & Ääri-Vähäkylä, S. 2005. Opetuksen ja kasvatuksen työtapoja. Julkaisussa Lapsi kuulolla. Opas kuulovammaisen lapsen opettajille ja kasvattajille. Toim. Määttä, P., Lehto, E., Hasan, M. & Parkas, R. Jyväskylä: PS-kustannus, 83–130.
- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki. Edita.
- L 21.8.1998/628. Perusopetuslaki. Viitattu 21.9.2015. Valtion säädöstietopankki Finlex. <Http://www.finlex.fi, ajantasainen lainsäädäntö>.
- L 30.12.2010/1326. Terveystietolaki. Viitattu 26.10.2015. Valtion säädöstietopankki Finlex. <Http://www.finlex.fi, ajantasainen lainsäädäntö>.
- Lapset – kuulovammat. 2014. Keski-Suomen sairaanhoitopiiri. Viitattu 21.11.2015. [http://www.ksshp.fi/fi-FI/Potilaalle/Kuntoutus/Kuntoutuksen_ohjaus/Lapset_kuulovammat\(45007\)](http://www.ksshp.fi/fi-FI/Potilaalle/Kuntoutus/Kuntoutuksen_ohjaus/Lapset_kuulovammat(45007)).
- Launiainen, H. & Sipari, S. 2011. Lapsen hyvä kuntoutus käytännössä. Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa – projekti 2007–2011. Helsinki: Vajaaliikkeisten Kunto ry.
- Lehtomäki, E. & Takala, M. 2002. Kohti inklusiota? Julkaisussa Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Toim. Takala, M., Lehtomäki, E. Helsinki: Finn Lectura, 97–105.
- Lähde, H. 2014. Luokanopettajien suhtautuminen inklusioon Suomessa. Kasvatustieteen pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos. Viitattu 23.10.2015. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43435/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201405161739.pdf?sequence=1>.
- Lääkinnällinen kuntoutus. 2009. Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 193/2009. Helsinki: Edita Prima. Viitattu 2.1.2016. http://www.vtv.fi/files/1837/1932009_Laakinnallinen_kuntoutus_netti.pdf.
- McFadden, B. & Pittman, A. 2008. Effect of Minimal Hearing Loss on Children’s Ability to Multitask in Quiet and in Noise. Language, Speech & Hearing Services in Schools. Vol. 39. 342–351. Arizona State University, Tempe. Viitattu 17.11.2015. <https://janet.finna.fi, Academic Search Elite>.
- Mikola, M. 2011. Pedagogista rajankäyntiä koulussa: inklusioreitit ja yhdessä oppimisen edellytykset. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Jyväskylä studies in education,

psychology and social research. Viitattu 29.10.2015. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/27167>.

Monialainen kuntoutus 2015. 2015. Tilannekatsaus. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Raportteja ja muistioita: 2015:18. Viitattu 3.11.2015. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125757/URN_ISBN_978-952-00-3509-9.pdf?sequence=1.

Ojala, P. 2000. Huonokuuloinen oppilas yleisopetuksessa. Julkaisussa Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Toim. Lonka, E. & Korpiaakko-Huuhka, A-M. Helsinki: Palmenia kustannus.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto. Opetushallitus. Verkkojulkaisu. Viitattu 15.12.2015. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/tietoa_tuen_jarjestamisesta/oppimisen_tuki_oppilashuolto.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Opetushallitus. Viitattu 21.9.2015. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.

Phillion, L. 2014. Imbalanced hearing is more than a mild disability. Washington University in St. Louis. Viitattu 14.11.2015. <http://news.wustl.edu/news/Pages/26198.aspx>.

Pollari, J. & Koppinen, M-L. 2010. Ketä kannattaa opettaa? Jyväskylä: PS-kustannus.

Pärnä, K. 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Turku: Turun yliopisto. Väitöskirja. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Viitattu 2.12.2015. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/77506/AnnalesC341Parna.pdf?sequence=1>.

Rantala, I. 2015. Laadullisen aineiston analyysi tietokoneella. Julkaisussa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. Valli, R. & Aaltola, J. Jyväskylä: PS-kustannus, 108- 127. 4.uudistettu painos.

Rasa, J. 2005. Esteetön kuunteluympäristö. Julkaisussa Lapsi kuulolla. Opas kuulovammaisen lapsen opettajille ja kasvattajille. Toim. Määttä, P., Lehto, E., Hasan, M. & Parkas, R. Jyväskylä: PS-kustannus, 7-29.

Rekola, L. 2008. Sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamiseen vaikuttavia kehityssuuntia. Julkaisussa Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Toim. Isoherranen, K., Rekola, L., Nurminen, R. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy. 9-25.

Seikkula, J. & Arnkil, T.E. 2009. Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Seilola, I. 2012. Huonokuuloisten, puhetta käyttävien lasten ja nuorten ajatuksia hyvinvoinnistaan. Julkaisussa Hei kato mua! Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuuloisten lasten elämässä. Toim. Kiili, J. & , Pollari, I. Lapsiasianvaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:3.

Suomen kuntoutusohjaajien yhdistys ry. 2015. Kuntoutusohjaus. Verkkojulkaisu. Viitattu 3.12.2015. <http://www.suomenkuntoutusohjaajienyhdistys.fi/site/Kuntoutusohjaus>.

Takala, M. & Sume, H. 2015. Opettajien kokemuksia huonokuuloisten ja kuurojen oppilaiden opetuksesta yleisopetuksessa. Kuuleeko koulu?- tutkimushankkeen loppuraportti Opetus- ja

- kulttuuriministeriölle. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 9.12.2015. Viitattu 2.1.2016.
<http://blogs.helsinki.fi/kuuleekokoulu/files/2015/12/Kuuleeko-koulu-raportti-9.12.2015.pdf>.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5.p., uud.p. Helsinki: Tammi.
- Valli, R. 2015. Tulkintoja erilaisiin vastauskäyttäytymisiin. Julkaisussa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. Valli, R. & Aaltola, J. 4.uud.p. Jyväskylä: PS-kustannus, 239–254.
- Valtioneuvoston Kuntoutusselonteko 2002. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). Viitattu 5.10.2015. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114250/kselte02.pdf?sequence=1>.
- Valtion talousarvioesitys 2016. Valtiovarainministeriö. Viitattu 20.12.2015. <http://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?year=2016&lang=fi&maindoc=/2016/tae/hallituksenEsitys/hallituksenEsitys.xml&opennode=0:1:3:77:81:>.
- Vilkka, H.2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Widberg-Palo, M. & Seilola, I. 2012. Kuurot ja huonokuuloiset lapset Suomessa. Julkaisussa Hei, kato mua! Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuurojen ja huonokuuloisten elämässä. Toim. Kiili, J. & Pollari, K. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2013:3. 24–35.

Liitteet

Liite 1. Saate opettajille

pvm

Hyvä opettaja,

luokallasi opiskelee tai on opiskellut aiemmin huonokuuloinen oppilas ja keskussairaalan kuntoutusohjaaja on tehnyt yhteistyötä kanssasi esimerkiksi yksilöllisillä ohjauksenkäynneillä kouluun tai info – tilaisuuden yhteydessä.

Opiskelen Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelmassa Jyväskylän ammattikorkeakoulussa (Kuntoutuksen ohjaaja AMK) ja teen opinnäytetyötäni Keski-Suomen keskussairaalan kuntoutuksen ohjaus – toimipisteeseen

Opinnäytetyöni tutkimuksen tarkoituksena on kuvata luokanopettajien ja kuntoutusohjaajien kokemuksia heidän yhteistyöstään huonokuuloisen lapsen opetuksessa ja koulunkäynnissä. Tavoitteena on tutkimustulosten avulla tuoda esiin osapuolten näkemyksiä yhteistyön toimivuudesta ja mahdollisista kehittämistarpeista.

Pyydän osallistumistasi tutkimukseen sekä rehellisiä vastauksiasi esitettyihin kysymyksiin, sillä jokaisen opettajan vastaus on tärkeä ja merkityksellinen kokonaisnäkemyksen muodostamisen kannalta. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Tutkimukseen pyydetään yleisopetuksen opettajia, joiden luokassa opiskelee (tai on opiskellut) lievästi, keskivaikeasti tai toispuoleisesti huonokuuloinen oppilas. Opettajien yhteystiedot on poimittu kuntoutuksen ohjaukseen ohjautuneiden asiakkaiden kautta. Opinnäytetyön aineisto kerätään ja käsitellään nimettömänä sekä luottamuksellisesti. Yksittäistä luokanopettajaa ei voi vastauksista tunnistaa, eikä tunnistetietoja ilmene raportissa. Aineisto hävitetään analyysin jälkeen. Tutkimukseen suostuminen tapahtuu vastaamalla kyselyyn ja suostuminen vahvistetaan vielä Webropol – kyselyssä.

Toivon, että vastaat kysymyksiin kahden viikon kuluessa, 24.11.2015 mennessä.

Kiitos vastauksestasi!

Yhteistyöterveisin:

Milla Ojanperä

Opinnäytetyön tekijä

Lisätietoja:

Toimeksiantajan edustaja xxx

Opinnäytetyön ohjaaja xxx

Kyselyyn pääset tästä linkistä:xxxx

Liite 2. Kyselylomake opettajille

Suostumus

1.

- ☐ Annan suostumukseni ja osallistun tutkimukseen, joka käsittelee huonokuuloisten lasten opettajien ja kuntoutusohjaajien yhteistyötä.

2. Opetan

☐ Alakoulussa

☐ Yläkoulussa

3. Oppilaan kuulovamman aste on

- ☐ Lievä
- ☐ Keskivaikea
- ☐ Toispuoleinen
- ☐ en tiedä
- ☐ muu, mitä? _____

4. Keskussairaalan kuulovammaisten lasten kuntoutusohjaaja on käynyt koulussa

- ☐ kyllä
- ☐ ei

5. Olen osallistunut keskussairaalaossa järjestettyyn info -tilaisuuteen huonokuuloisten lasten opettajille

- ☐ kyllä
- ☐ ei

6. Onko yhteistyön määrä ollut riittävää?

- ☐ kyllä
- ☐ ei, mitä toivoisit lisää?

_____

7. Minkälainen tieto on mielestäsi hyödyllistä liittyen oppilaan huonokuuloisuuteen?

8. Mitkä ovat mielestäsi yhteistyönne tavoitteet?

9. Kuvaile, onko yhteistyönne mielestäsi vuorovaikutuksellista?

10. Miten yhteistyö vastasi odotuksiasi ja tarpeitasi?

11. Milloin kouluarkeen suunnattu ohjaus ja yhteistyö ovat mielestäsi tarpeellisia?

12. Onko koulussanne tehty muutoksia, toimenpiteitä tms. kuntoutusohjaajan käynnin tai info -tilaisuuden jälkeen? Kuvaile millaisia.

13. Miten kehittäisit opettajan ja kuntoutusohjaajan yhteistyötä?

14. Onko vielä jotain, mitä haluaisit kertoa edellisten vastausten lisäksi?

Kiitos vastauksestasi!

Liite 3. Saate kuntoutusohjaajalle

pvm

Hyvä kuntoutusohjaaja,

Opiskelen kuntoutuksen ohjaajaksi Jyväskylän ammattikorkeakoulussa. Teen opinnäytetyötä Keski-Suomen keskussairaalaan kuntoutuksen ohjaus – toimipisteeseen. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata kuulovammaisten lasten kuntoutusohjaajien ja peruskoulun opettajien kokemuksia heidän yhteistyöstään ja käytetyistä toimintamalleista.

Tutkimus on rajattu koskevaksi yhteistyötäsi peruskoulujen yleisopetuksen luokanopettajien kanssa, kun oppilaan kuulovamman aste on toispuoleinen, lievä tai keskivaikea. Kyselylomake on annettu täytettäväksi kohderyhmän peruskoulujen luokanopettajille sekä kuntoutusohjaajille.

Tutkimukseen suostuminen tapahtuu vastaamalla tähän Webropol – kyselyyn. Tutkimusaineisto käsitellään täysin luottamuksellisesti ja siihen vastaaminen on vapaaehtoista. Lomake täytetään nimettömänä, eikä yksittäistä kuntoutusohjaajaa voida vastauksista tunnistaa. Aineisto hävitetään analyysin jälkeen.

Vastauksenne on minulle hyvin tärkeä tutkimuksen onnistumisen kannalta. Toivon, että vastaat kysymyysiin kahden viikon kuluessa, 24.11.2015 mennessä

Kiitos vastauksestasi!

Ystävällisin terveisin

Milla Ojanperä

kuntoutuksen ohjaaja (AMK) -opiskelija

Kyselyyn pääset tästä linkistä: xxxx

Liite 4. Kyselylomake kuntoutusohjaajalle

1. Suostumus
  - Annan suostumukseni ja osallistun tutkimukseen, joka käsittelee huonokuuloisten lasten opettajien ja kuntoutusohjaajien yhteistyötä.
2. Mitkä ovat kokemuksesi mukaan tärkeimpiä asioita, joista on hyvä keskustella huonokuuloisen oppilaan opettajan kanssa?
3. Mitkä ovat mielestäsi yhteistyönne tavoitteet?
4. Kuvaile, onko mielestäsi yhteistyö ollut vuorovaikutuksellista?
5. Milloin kouluarkeen suunnattu ohjaus ja yhteistyö ovat mielestäsi tarpeellisia?
6. Minkälaisia jatkotoimenpiteitä tms. yhteistyön tiimoilta on seurannut kuntoutusohjaajan tehtäväksi?
7. Miten kehittäisit opettajan ja kuntoutusohjaajan yhteistyötä?
8. Onko vielä jotain, mitä haluaisit kertoa edellisten vastausten lisäksi?

Kiitos vastauksestasi!